

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med barn och unga, SOL 067

VT 2004

*”Jag ser det inte som ett straff.
Jag ser det som en hjälp.”*

En studie av påföljden ”Samtalskontakt med socialtjänsten” i Malmö

Författare: Pontus Pettersson

Handledare: Gunilla Lindén

Abstract

The purpose of this paper was to examine how the intervention “Conversational-contact with the social services” actually looks and how it is experienced by the youths who attend it and the social workers who are providing it.

The research was based on a qualitative method consisting of individual interviews.

Main issues of the paper:

- The youths’ and social workers’ experience of the intervention
- The youths’ experience of being able to be open with the social worker
- The youths’ and social workers’ experience of changes, as a result of the intervention
- The youths and social workers ideas of improving the intervention
- Content of the meetings that constitutes the intervention
- For the purpose, functional theories and methods that the social workers use according to themselves

The youths were more positive to the intervention than the social workers and believed that they are less likely to commit crime again, mainly because of the conversational-contact. The social workers believed that they lack competence, but the results indicates that they include several relevant factors in the intervention. The intervention is more supported by theory and method than what could be expected from previous research.

Innehållsförteckning

Förkortningar	5
Förord	6
1. Inledning	7
1.1. Bakgrund	7
1.2. Syfte och frågeställningar	8
2. Metod och urval	9
2.1. Val av metod	9
2.2. Urval och avgränsningar	10
2.3. Analys av det empiriska materialet	11
2.4. Tillvägagångssätt	12
2.5. Resultatens tillförlitlighet	13
2.6. Källkritik	14
2.7. Etiska överväganden	15
2.8. Begreppsdiskussion	15
2.9. Disposition	16
3. Bakgrund och tidigare forskning	18
3.1. Unga lagöverträdare och socialtjänsten istället för kriminalvården	18
3.1.1. Unga lagöverträdare och socialtjänsten	18
3.1.2. Överlämnande till socialtjänsten	20
3.1.3. Samtalskontakt med socialtjänsten	21
3.1.4. Ungdomar och återfall i kriminalitet	22
3.2. Kriminalitet – Hur uppkommer det och hur fungerar behandling?	23
3.2.1. Hur uppkommer kriminalitet?	23
3.2.2. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – fungerar det?	26
3.2.3. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – vad fungerar?	26
3.2.4. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – vad fungerar inte?	30
3.2.5. Sammanfattning – vad fungerar?	31
4. Teoretiska perspektiv	33
4.1. Förutsättningar för personlighetsförändring enligt Carl Rogers	33
4.2. Motivationsteori	34
5. Presentation av det empiriska materialet	37
5.1. Hur upplevs insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” av ungdomarna och socialarbetarna?	37
5.2. Hur är ungdomarnas upplevelse av att kunna tala fritt och öppet med socialarbetaren?	40
5.3. Vilka förändringar för den unge upplever ungdomarna och socialarbetarna till följd av insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?	43

5.4. Hur skulle insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” kunna utvecklas, enligt ungdomarna och socialarbetarna?	46
5.5. Vad gör man under träffarna som utgör insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?	47
5.6. Vilka för ändamålet funktionella teorier och metoder anser socialarbetarna att de använder sig av i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?	48
6. Analys	50
6.1. Upplevelser	50
6.2. Innehåll	55
7. Slutdiskussion	57
8. Källförteckning	59
Bilagor	

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
BUP	Barn- och ungdomspsykiatri
Ds	Departementsserien
FoU	Forsknings- och utvecklingsenheten
JD	Justitiedepartementet
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Lul	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar

Förord

Jag vill passa på att tacka alla som hjälpt mig att färdigställa detta arbete. Dessa är (utan inbördes ordning) de ungdomar och socialarbetare som ställde upp på intervjuerna, min sambo Annika, samt min handledare Gunilla Lindén. Alla har ni bidragit på olika sätt, men utan tvekan med essentiella delar av uppsatsens tillkomst.

Det område jag har undersökt är ett som jag finner mycket spännande och det har varit både roligt och givande att fördjupa sig i ämnet. Förhoppningsvis kommer resultaten även någon till godo. Om än inte i större skala så i vart fall åtminstone i den stadsdel där undersökningen är gjord.

Pontus Pettersson

Lund, 2004

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Då en person mellan 15 och 18 år begår ett brott och detta inte anses vara av ringa karaktär, skall åklagaren inhämta ett yttrande från socialnämnden i den kommun som har ansvaret för den unge. Yttrandet skall innehålla en plan på de åtgärder som nämnden nu kan tänka sig vidta avseende den unge, exempelvis förslag om deltagande i påverkansprogram, familjesamtal eller placering jml. LVU eller SoL (Lul, 11§). Det är sedan domstolens uppgift att ta ställning till om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga i förhållande till det begångna brottets straffvärde och art, samt den unges tidigare kriminalitet. Om domstolen anser detta och går på socialtjänstens linje, döms den unge till att delta i de insatser som socialnämnden föreslagit och överlämnas därmed till vård inom socialtjänsten.

År 1999 trädde ändringar gällande påföljdssystemet för unga lagöverträdare i kraft. Syftet med ändringarna var att förstärka och tydliggöra påföljden ”Överlämnande till vård inom socialtjänsten”. På uppdrag av regeringen har BRÅ utvärderat reformen och publicerat resultaten i en serie rapporter. I en av rapporterna (BRÅ, 2002:19) redovisas statistik på vilka insatser socialtjänsten föreslagit i sina yttranden under 1999. Här framgår det att insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” föreslagits i nära en tredjedel (31%) av yttrandena till åklagaren. Ser man till antalet ungdomar som blev dömda till vård inom socialtjänsten under detta, år innebär det att 677 ungdomar dömdes till insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” under 1999 (www.bra.se). I rapporten framgår det vidare att samtalskontakten i de flesta kommuner inte baseras på någon speciell metod eller teori utan att den som bedriver kontakten ”...vägleds av sin utbildning och sin erfarenhet.” (BRÅ, 2002:19:26). Vad gäller innehållet i samtalen visar svaren från kommunerna att de ofta kretsar kring likartade teman. ”Man samtalar vanligen kring det aktuella brottet och dess konsekvenser, familje- och skolsituationen, relationer till kompisar, etik och moral samt droger” (ibid.).

När en ungdom blir dömd till ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är detta alltså en påföljd för ett brott som den unge begått. Denna påföljd bör sannolikt syfta till att ungdomen inte skall begå fler brott framöver – att den behandling som bedrivs inom ramen för kontakten resulterar i (åminstone bl.a.) minskade återfall i kriminalitet. Vid tiden för utvärderingen ovan (BRÅ, 2002:19) anges att insatsen i de flesta fall inte följde någon speciell metod eller

hade någon specifik teoretisk förankring. Detta betyder inte automatiskt att den är dålig, men om man inte medvetet har kopplat en insats till forskning om vad som fungerar för just den målgrupp som man riktar sig till, bör det rimligen vara svårare att förutspå resultatet än vad som annars hade varit fallet. Till detta kan läggas att BRÅ i en undersökning (1/2004) visar på hög andel återfall för de ungdomar som överlämnats till vård inom socialtjänsten under åren 1996-1998. Av dessa återföll 71% inom tre år. Det är ej angivet hur stor del av dessa ungdomar som blivit dömda till just "Samtalskontakt med socialtjänsten", men det visar dock på svårigheten att nå bra behandlingsresultat med denna målgrupp.

Så vad vi i stora drag har är en insats, som många ungdomar blir dömda till och som samtidigt för det mesta verkar vara dåligt teoretiskt och metodologiskt förankrad. Men vad är det då egentligen som dessa ungdomar blir dömda till och vad tycker och tänker de inblandade ungdomarna och socialarbetarna om insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten"?

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att inom en stadsdel i Malmö, undersöka hur insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten" ser ut och hur den upplevs av de ungdomar som blir föremål för den samt av de socialarbetare som förmedlar den.

De centrala frågeställningarna i arbetet är:

- Hur upplevs insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten" av ungdomarna och socialarbetarna?
- Hur är ungdomarnas upplevelse av att kunna tala fritt och öppet med socialarbetaren?
- Vilka förändringar upplever ungdomarna och socialarbetarna till följd av insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten"?
- Hur skulle insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten" kunna utvecklas, enligt ungdomarna och socialarbetarna?
- Vad gör man i träffarna som utgör insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten"?
- Vilka för ändamålet funktionella teorier och metoder anser socialarbetarna att de använder sig av i insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten"?

2. Metod och urval

2.1. Val av metod

Upplevelser av insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är något som mig veterligen ej tidigare har varit föremål för någon direkt undersökning. Jag har därför inte på förhand kunnat förutse vilka svar jag skulle erhålla här och har följaktligen inte heller vetat vilka specifika frågor jag skulle ställa. Jag har istället strävat efter att bygga upp en bild av hur insatsen ser ut samt hur den upplevs av de ungdomar som blir föremål för den och av de socialarbetare som förmedlar den. På områden där det ännu inte finns mycket forskning gjord, är det enligt Johannessen & Tuft (2003) att föredra att man använder sig av kvalitativ metod framför kvantitativ. Jag har således valt att samla in data till detta arbete med hjälp av två olika typer av intervjuer. Intervjuerna med ungdomarna och socialarbetarna utifrån frågeformulären (bilaga 3 och 4) är genomförda som semistrukturerade intervjuer (Denscombe, 2000). Detta valde jag, då jag ville kunna låta intervjupersonerna vid behov utveckla sina svar och då jag ville ha möjlighet att kunna ställa följdfrågor. Intervjuerna med socialarbetarna utifrån checklistan (bilaga 5) genomfördes som strukturerade intervjuer (ibid.). I detta fall var min avsikt inte att erhålla beskrivningar, utan att få veta vilka specifika komponenter man ansåg sig använda i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”. Jag läste upp komponenterna en i taget och instruerade socialarbetarna att säga till om de ansåg sig använda den jag för tillfället läste upp. För de komponenter som socialarbetarna sade sig använda, noterade jag detta på listan och kunde efter alla tre intervjuerna med socialarbetarna, sammanställa dessa svar.

Den kritik som kan framföras gentemot valet av metod, är vad Denscombe (2000) benämner som intervjuareffekten. Vad man riskerar i intervjusituationen är att informanten, beroende på intervjuarens egenskaper, svarar annorlunda än vad han/hon annars skulle ha gjort.

Egenskaper som kan påverka informanten är enligt Denscombe framför allt kön, ålder och etniskt ursprung. En annan källa till fel borde vara forskarens eventuella påverkan på analysarbetet. Då det i en kvalitativ analys handlar om att tolka det insamlade materialet, riskerar man naturligtvis att göra olika tolkningar och fokusera på olika saker, beroende på vem man är. Risken finns att man lyfter fram olika saker och tonar ned andra och att detta kan skilja sig åt mellan två personer. Jag menar här att man måste vara vaksam på detta, men samtidigt räkna med att det är en möjlig källa till förvrängning av data.

2.2. Urval och avgränsningar

För att införskaffa, för detta arbete relevant, information om ”Samtalskontakt med socialtjänsten” har jag genomfört intervjuer med både ungdomar och socialarbetare. Båda intervjugrupperna är vad som i Johannessen & Tufte (2003) benämns ”Strategiskt val – Typiska fall”.

Urvalskriterierna för socialarbetarna är:

1. De skall vara anställda inom Individ- och familjeomsorgen i den aktuella stadsdelen.
2. De skall förmedla eller under de senaste sex månaderna ha förmedlat insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” inom den aktuella stadsdelen.

De ungdomar med vilka jag har genomfört intervjuer, har jag valt ut på följande kriterier:

3. Ungomarna skall genom dom blivit föremål för insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”.
4. Insatsen skall vara pågående eller ha varit pågående under de senaste sex månaderna.
5. Insatsen skall förmedlas eller ha förmedlats av en eller flera av de socialarbetare som blivit intervjuade i detta arbete.

Kriterium nr. 1 och 3 anser jag inte behöver förklaras närmre, då dessa utgör delar av grunden för uppsatsen. Kriterium nr. 2 och 4 har jag tagit fram med hänsyn till att personlig kunskap förändras över tid. Fortbildning och erfarenhet kan resultera i att personer ändrar sitt arbetssätt. Vad detta möjligen innebär för insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är att en och samma socialarbetare kanske utformar och genomför insatsen på ett annorlunda sätt idag än t.ex. för ett år sedan. När jag genomför intervjuerna med socialarbetarna, utgår jag från att de svar som jag får är utifrån hur dessa arbetar idag. För att ungdomarnas intervjusvar skall vara relevanta är det således viktigt att även dessa syftar på det arbetssätt som de intervjuade socialarbetarna beskriver. Därför menar jag att det är viktigt att insatsen skall vara pågående eller ha varit pågående under de senaste sex månaderna. Kriterium nr 5 har jag utformat då omsättningen av socialarbetare är ganska hög i den stadsdel där jag valt att göra min undersökning. För att ungdomarnas intervjusvar skall vara relevanta, är det nödvändigt att dessa syftar på kontakter med socialarbetare som blivit intervjuade i detta arbete.

De socialarbetare som jag intervjuat, tog jag kontakt med personligen. Dessa utgör samtliga av de socialarbetare som förmedlar insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” inom den berörda stadsdelen. För att nå ungdomar som passade urvalskriterierna, frågade jag nämnda socialarbetare om de kunde hjälpa till med att kontakta och fråga relevanta ungdomar som de haft kontakt med. Socialarbetarna var alla behjälpliga med detta och jag fick på så sätt kontakt med de ungdomar jag intervjuat i detta arbete.

Att låta socialarbetarna förmedla kontakten med de aktuella ungdomarna, innebär att urvalet riskerar att styras av socialarbetarna. De kan t.ex. välja ut intervjupersoner som de tror kommer att berömma deras insats, eller de kan välja ut sådana som de vet bekräftar något de vill föra fram. I det här fallet är dock risken för denna typ av styrda urval inte stor, då de ungdomar jag har intervjuat, faktiskt utgör majoriteten av samtliga inom den urvalsram som jag har definierat. Det är skillnad då de man intervjuar utgör en liten mängd av samtliga i urvalet. I sådant fall riskerar man ett resultat som är styrt av de som valt ut dessa intervjupersoner. I mitt fall blir socialarbetarnas påverkan liten, även om de skulle försöka styra urvalet. Av denna anledning anser jag att de ungdomar jag varit i kontakt med, representerar ett tillförlitligt urval och att intervju svaren är relevanta.

2.3. Analys av det empiriska materialet

Jag valde att spela in intervjuerna på band, och skrev i efterhand ned dem medan jag lyssnade på inspelningarna. Jag strävade efter att producera en ordagrann transkribering och upptagningen på banden var så pass bra att praktiskt taget allt var hörbart. Efter att detta var klart delade jag in varje intervju i de ställda frågorna med tillhörande svar, och kopplade dessa till de olika teman (mina frågeställningar) som presentationen är gjord utifrån. Hela denna process var mycket tidskrävande, men jag tror samtidigt att den har medfört att jag fått en bättre överblick över det insamlade materialet än vad jag hade innan. Checklistan var mycket lättare att sammanställa, då svaren på denna fanns direkt på papper. Således behövde jag inte göra något tidsödande förarbete utan kunde ställa upp detta material omgående.

I själva analysarbetet, har jag strävat efter att bibehålla den struktur som det totala insamlade materialet inordnats i. Dock har jag i viss omfattning vävt ihop några delar som legat mycket nära varandra. Jag har försökt att i det empiriska materialet, göra kopplingar till de teorier jag

gjort analysen utifrån. Detta har varit både spännande och arbetsamt, och flera kopplingar har ej varit självklara vid första anblicken. Emellertid så har resultatet blivit till en löpande redogörelse, i vilken jag hoppas att mina resonemang upplevs som tydliga.

2.4. Tillvägagångssätt

För att komma i kontakt med relevant personal som förmedlar insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” i den aktuella stadsdelen, tog jag först kontakt med dessa personers närmsta chef. Efter att ha fått klartecken från denne, pratade jag med de berörda socialarbetarna och frågade dessa om de ville medverka i undersökningen, vilket samtliga tre ställde upp på. Jag frågade även om dessa kunde hjälpa mig att komma i kontakt med ungdomar som jag kunde intervjua. Även detta ställde samtliga upp på och vi kom överens om att jag skulle maila över det brev (bilaga 2) som jag skrivit, så att socialarbetarna skulle kunna använda detta då de frågade de tilltänkta ungdomarna. Vi bestämde även att socialarbetarna skulle underrätta ungdomarnas föräldrar. Ett kort tag efter att jag skickat brevet, meddelade socialarbetarna att de hade pratat med ungdomar som var intresserade av att ställa upp. En av ungdomarna kontaktade jag därefter själv per telefon och bokade tid med. De andra ungdomarna bokade socialarbetarna in å mig.

Alla intervjuer genomfördes under två dagar, i samtalsrum på den arbetsplats där socialarbetarna jobbar. Detta är även det ställe där samtalskontakten med ungdomarna bedrivs. Jag anser att valet av lokal inte bör ha påverkat intervjusvaren, eftersom det är ungdomarnas och socialarbetarnas upplevelse av insatsen jag vill undersöka och denna upplevelse handlar om den kontakt som bedrivits i just dessa lokaler. Jag berättade vid intervjuerna att jag ville använda en bandspelare för att spela in samtalet och att detta endast var för att jag inte skulle glömma något av det som sades. Jag berättade även att banden inte kommer att sparas utan att jag skall förstöra dessa efter att arbetet är klart. Ingen av ungdomarna sade sig ha något emot att jag spelade in samtalet. Jag gjorde vidare klart att intervjun var frivillig och att de kunde avbryta den om de ville, samt talade om att de inte behövde svara på frågor som de ansåg var av känslig natur eller dylikt. Slutligen meddelade jag att allt som sades skulle behandlas konfidentiellt.

Intervjuerna med socialarbetarna gick till på ett likartat sätt. Inte heller dessa sade sig ha något emot att jag använde bandspelare i samtalen. Samtliga intervjuer tog mellan 40 och 60 minuter att genomföra.

2.5. Resultatens tillförlitlighet

Jag antar att personer som arbetar med en viss sak, kan vara mer vinklade i synen på sitt arbete än vad andra skulle ha varit. Detta skulle kunna slå åt båda hållen, dvs. både att man framhåller det som mer positivt men även som mer negativt än vad som är objektivt riktigt. Dessa personer vill kanske framhålla det de arbetar med som något positivt, eller även något dåligt där de kan sätta fingret på bristerna och föreslå förbättringar. Hur personen väljer (medvetet eller omedvetet) att meddela sina åsikter är ju dels en produkt av hur de uppfattar en viss situation, och hur de väljer bör vara svårt för mig som forskare att veta. Vad intervjupersonerna låter mig veta, är även hur de vill att jag ska uppfatta deras subjektiva upplevelse av verkligheten. Detta gäller även för de ungdomar som jag har intervjuat. Även hos dessa beror svaren på vilken bild de är intresserade av att förmedla. Vill de vara tuffa så kanske de säger en sak. Om de önskar framstå som laglydiga kan de säga något annat. Samtidigt får man ju inte glömma att undersökningen handlar om personers individuella upplevelser och vem kan svara på vad som stämmer och inte stämmer när det handlar om just en subjektiv upplevelse? Jag tycker för övrigt att de flesta svar jag erhållit har motiverats av både ungdomarna och socialarbetarna på ett såpass utförligt sätt att jag inte tror att svaren bara är gripna ur luften. Jag utgår från att de är, åtminstone, tillräckligt "ärliga" och "objektiva" för att undersökningens resultat skall bli rättvisande.

En annan, och kanske den största potentiella felkällan, är det faktum att de socialarbetare jag har intervjuat är mina arbetskolleger. Jag är medveten om att detta kan påverka intervju svaren på många sätt men det är samtidigt svårt att veta hur. Jag kan tänka mig ett flertal möjliga scenarion jämfört med om jag inte hade känt socialarbetarna; jag är "snällare" i intervjuerna, jag pressar dem mer i intervjuerna, de vill vara hjälpsamma och ger mig därför mer utförliga svar, jag antas veta en del redan och får därför mindre utförliga svar. Detta är bara några enstaka förslag på vad som skulle kunna inträffa i intervjusituationen och påverka svaren. Det går garanterat att komma på en mängd ytterligare påverkansfaktorer, men det är som sagt svårt att fastställa vad det faktiskt har inneburit för resultatet. Jag är dock införstådd med att

det säkert har påverkat resultatet på något sätt och menar att denna kunskap måste tas med i beräkningen. Jag var tjänstledig medan jag skrev uppsatsen och vistades således inte på arbetsplatsen under denna period, mer än under de två dagar då intervjuerna genomfördes. Jag var vidare ej delaktig i valet av intervjupersoner, utan lämnade helt över detta till socialarbetarna. Förhoppningsvis medför detta att min inverkan på resultatet har reducerats något, men som jag nämnde innan så kommer jag inte ifrån att min koppling till den undersökta arbetsplatsen, med stor sannolikhet, har påverkat resultatet på något sätt.

Slutligen vill jag kommentera checklistan, då användandet av denna är behäftat med vissa betänkligheter. Socialarbetarna är medvetna om att komponenterna på denna är sådana som ökar chanserna för ett positivt behandlingsresultat. Således har de en stor möjlighet att styra sina svar och därigenom välja vilken bild de vill förmedla, avseende den samtalskontakt de bedriver (resonemanget härom är detsamma som i kapitlets första stycke). Skillnaden i detta fallet, är att jag uttryckligen anger vad som är bra i behandlingen. Därmed behöver socialarbetaren inte ens känna till vad komponenten är, men kan ändå svara i linje med den bild hon vill ge. Jag tror nu inte att socialarbetarna har förvrängt sanningen, utan att de verkligen har svarat ärligt på checklistan. Men jag kan inte veta säkert och kanske har någon/några omedvetet strävat efter att förmedla en viss bild. Detta skulle då kunna påverka resultatet i båda riktningarna, något som både jag och läsaren måste vara medveten om.

2.6. Källkritik

Litteraturlitgången gällande "Vård inom socialtjänsten" och "Samtalskontakt med socialtjänsten" i synnerhet, är än så länge skral. Det material jag har funnit och använt mig av är till största delen producerat av BRÅ, samt olika myndigheter. Fördelen med detta är att källan blir mycket tillförlitlig och jag kan utgå från att de uppgifter de redovisar stämmer väl överens med verkligheten. Jag har även i övrigt använt mig av litteratur i tryckt form och har endast i mycket liten omfattning använt mig av texter från internet.

Författarna till de böcker jag baserat forskningsavsnittet om behandling på är till största delen välkända inom området. Detta är naturligtvis ingen garanti för att de skulle vara felfria och inte kunna manipulera sin forskning, men det ger en bra mycket större säkerhet än om de skulle vara helt okända. Det som jag själv är mest kritisk till är inte källornas tillförlitlighet,

utan snarare själva det forskningsmaterial som jag använt mig av i behandlingsavsnittet. Allt detta är nämligen baserat på utländska studier, främst från USA. Inget kommer från Sverige eller ens Norden! Det ser ut som om den nordiska forskning som finns inom området är från 70-talet och mycket har hänt sedan dess. Detta, att forskningen handlar om situationen i andra länder, skulle kunna innebära att den inte självklart går att applicera på svenska förhållanden. Jag kan inte med säkerhet säga att den gör det heller, men de resultat som framkommit verkar både samstämmiga och såpass grundläggande att jag har svårt att se varför de inte skulle gälla i Sverige såväl som i USA.

2.7. Etiska överväganden

Då intervjuarbetet med ungdomarna fokuserar på en grupp som befinner sig i en känslig situation – de är dömda för ett brott samt de är unga – var det mycket viktigt att föra fram att intervjuerna bygger på frivilligt deltagande samt att all information de lämnar behandlas konfidentiellt. Inledningsvis talade jag om att de kunde avbryta intervjun när som helst och att det inte fanns något krav att svara på alla frågor om de inte ville. Jag berättade att deras svar skulle presenteras anonymt i uppsatsen, samt att de band jag spelade in samtalen på skulle förstöras efter arbetets slutförande. Då ungdomarna var under 18 år vid intervjutillfället underrättades även deras föräldrar om intervjuerna.

Intervjuerna med socialarbetarna byggde även dessa på ett frivilligt deltagande. Även här garanterades anonymitet och att informationen som de lämnade skulle behandlas konfidentiellt. Precis som med ungdomarna, lovade jag också här att förstöra samtliga inspelade band efter arbetets slutförande.

2.8. Begreppsdiskussion

Med början i kapitel 3.2.3. nämner jag olika typer av behandlingsinriktningar. I bilaga 1 finns beskrivet hur dessa skall tolkas enligt detta arbete. Det kan finnas invändningar mot de definitioner jag valt, men de är tagna ur den litteratur som ligger till grund för behandlingskapitlet och jag anser dem vara tydliga och relevanta. Jag har dessutom valt att inte skriva om definitionstexterna, utan citerar dem från källan för att minimera felrisken. Jag vill dock kommentera ett i texten återkommande begrepp, nämligen ”beteende-”. Begreppet

”beteende-” kan ställa till det, då det dels används för att beskriva en specifik teoririktning (behavioristiska skolan), men även för att benämna det flertal metoder och teorier (främst kognitiva) vilka syftar till att påverka beteendet hos en individ. För att vara tydlig med var jag syftar på de behavioristiskt orienterade teorierna och metoderna, skriver jag därför hädanefter *beteendeteori* där just denna riktning åsyftas. Vad gäller de ställen i texten där jag använt mig av uttrycket *beteendeorienterad*, är detta ett samlingsnamn för det flertal metoder och teorier som syftar till att påverka beteendet hos individen.

I uppsatsen använder jag två uttryck för att beskriva samma sak, nämligen ”Överlämnande till socialtjänsten” och ”Överlämnande till vård inom socialtjänsten”. Dessa skiljer sig inte åt avseende innebörd, utan syftar på samma företeelse. Anledningen till att jag har använt båda uttrycken är att dels att viss litteratur som jag använt föredrar det ena och annan litteratur har föredragit det andra, men även helt enkelt att jag önskat variera mig i texten.

För att göra läsningen smidigare, har jag i de flesta fall valt att använda mig av ”han” då jag syftar på ungdomen och ”hon” då jag syftar på socialarbetaren. Alternativet hade varit att skriva han/hon, honom/henne, etc. löpande, men detta skulle enligt min mening göra texten jobbigare att läsa. Då det dessutom faktiskt ser ut så att samtliga ungdomar jag intervjuat är pojkar och socialarbetarna är kvinnor, tycker jag att det känns naturligt att skriva på det förenklade sättet.

2.9. Disposition

I kapitel 3 kommer jag att redogöra för påföljden ”Överlämnande till socialtjänsten” samt fördjupa mig i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”. Dessutom diskuterar jag frågan om varför någon blir kriminell och vad som fungerar i behandling med kriminella ungdomar. Huvudsyftet med dessa avsnitt är att visa att många ungdomar blir dömda till ”Samtalskontakt med socialtjänsten” och att denna insats för det mesta är oklar avseende innehåll och effekt. Vidare vill jag även visa vad som anses vara funktionella teorier och metoder i behandlingsarbete med unga lagöverträdare.

I kapitel 4 redogör jag för de två teorier vilka jag valt att analysera det insamlade materialet utifrån. Då behandlingsarbetet som bedrivs inom ramen för insatsen ”Samtalskontakt med

socialtjänsten” bör syfta till att den dömda ungdomen skall genomgå någon slags förändring i riktning mot att upphöra med kriminalitet, har jag valt att använda mig av en förändringsteori. Dessutom är insatsen av en speciell karaktär, då den inte är frivillig utan mer eller mindre påvingad. Således är det inte självklart att den unge självmant önskar delta i behandlingen, och av denna anledning tyckte jag att det skulle vara intressant att även använda mig av en teori om motivation.

I kapitel 5 redovisar jag det insamlade materialet under sex huvudrubriker, vilka motsvarar mina frågeställningar, och i anslutning till detta analyserar jag materialet i kapitel 6.

3. Bakgrund och tidigare forskning

3.1. Unga lagöverträdare och socialtjänsten i stället för kriminalvården

I detta kapitel redogör jag för påföljden ”Överlämnande till socialtjänsten” samt fördjupar mig i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”. Kapitlets huvudsyfte är att visa att en stor andel av de ungdomar som genom dom blir överlämnade till socialtjänsten, blir föremål för insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” och att denna insats oftast är oklar avseende innehåll och effekt.

3.1.1. Unga lagöverträdare och socialtjänsten

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare bygger på principen att barn och ungdomar som har begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. De bör så långt det är möjligt hållas utanför kriminalvården i allmänhet och fängelserna i synnerhet (JD, Ds 1997:32:9).

I Lul (11§) anges att då en person som är mellan 15 och 18 år begår ett brott och detta inte anses vara av ringa karaktär, skall åklagaren vända sig till socialnämnden i den kommun som har ansvaret för den unge. Nämnden skall avlämna ett yttrande till åklagaren, i vilket skall vara angivet en plan på de åtgärder som nämnden kan tänka sig att vidta avseende den unge, exempelvis förslag om deltagande i påverkansprogram, familjesamtal eller placering jml. LVU eller SoL. Det är sedan domstolens uppgift att ta ställning till om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga i förhållande till det begångna brottets straffvärde och art samt den unges tidigare kriminalitet. Om domstolen anser detta, döms den unge till att delta i de insatser som socialnämnden angivit i yttrandet och överlämnas därmed till vård inom socialtjänsten.

De regler som socialtjänsten måste följa i utformandet av sitt yttrande till åklagaren, började gälla den första januari 1999. Startskottet för det arbete som ligger till grund för dessa regler, kan sägas vara betänkande SOU 1993:35, i vilket Ungdomsbrottskommittén föreslog att påföljden ”Överlämnande till socialtjänsten” skulle avskaffas och att andra straffrättsliga påföljder borde användas mot unga lagöverträdare istället. Efter att betänkandet behandlats, beslutade dock riksdagen att inte avskaffa påföljden utan istället i enlighet med proposition

1997/98:96 ”...att överlämnandepåföljden skulle förstärkas så att straffvärdesprincipen bättre kan tillgodoses” (BRÅ, 2002:19:10). Vid tiden för denna förändring hade påföljden ”Överlämnande till socialtjänsten” varit utformad på praktiskt taget samma sätt sedan 1965 då brottsbalken infördes, trots att både socialrätten och straffrätten hade genomgått betydande förändringar sedan dess (JD, Ds 1997:32). Med de nya ändringarna skulle påföljden ”Överlämnande till socialtjänsten” bli tydligare och de straffrättsliga kraven på förutsägbarhet, proportionalitet och konsekvens skulle få ett större utrymme (BRÅ, 2002:19).

Med **förutsägbarhet** enligt ovan avses i det här fallet, att socialnämnden i yttrandet skall ge ett tydligt besked om vilka insatser man planerar för den unge samt redovisa en vårdplan (JD, Ds 1997:32). Kravet på **konsekvens** innebär att socialtjänsten blir skyldig att informera åklagaren, om den planerade vården inte påbörjas eller om den avbryts. På så sätt kan åklagaren begära att den unge döms till en annan påföljd (BRÅ, 2002:19). Med **proportionalitet** avser man att domstolen skall pröva om de insatser som socialnämnden angivit i sitt yttrande, är tillräckligt ingripande i förhållande till brottets straffvärde, art samt den unges tidigare kriminalitet. Domstolen ges även möjlighet att förena överlämnandet till socialtjänsten med tilläggsåtgärd i form av dagsböter eller ungdomstjänst¹ (ibid.).

Sedan ändringarna införts har andelen unga som döms till ett överlämnande till socialtjänsten, ökat något (se tabellen nedan). Om ökningen beror på dessa ändringar är oklart, men det är intressant att den inträffar precis efter införandet av lagändringarna. Det kan ju vara så att domstolarna tycker att överlämnande-påföljden är bättre efter att dessa ändringar införts och därför väljer att i större utsträckning att använda sig av den. Detta är dock bara mina egna spekulationer och jag kan inte säga med säkerhet varför det har skett en ökning. Siffrorna i tabellen är beräknade utifrån BRÅs statistik (www.bra.se).

År	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Överlämnande till socialtjänsten, andel av samtliga domar 15-20 år (%)	8	9	8	9	10	11	11	11

Tabell 1. Överlämnande till socialtjänsten, 1995-2002

¹ Ungdomstjänst “...innebär att den unge åläggs att utföra oavlönat arbete eller att delta i särskilt anordnad verksamhet under ett visst antal timmar. Ungdomstjänsten skall administreras av socialtjänsten.” (JD, Ds 1997:32:10).

3.1.2. Överlämnande till socialtjänsten

Ett överlämnande till socialtjänsten innebär alltså stort, att den unge döms till av socialnämnden utsedda vårdinsatser istället för att överlämnas till kriminalvården. Tanken bakom detta är att barn och ungdomar som begår kriminella handlingar ofta är socialt utsatta och behöver stöd och hjälp. Av denna anledning bör samhället hjälpa dessa unga så att de slutar begå brott, ett ansvar som speciellt åligger socialtjänsten (JD, Ds 1997:32). Dessutom menar man att en placering inom kriminalvården kan leda till att den unge får bekräftat bilden av sig själv som kriminell. Detta hoppas man kunna förhindra genom att använda sig av socialtjänsten som påföljd istället för kriminalvården (BRÅ, 2002:19).

I begreppet "Överlämnande till socialtjänsten" ryms ett flertal olika insatser. BRÅ har i sin rapport (2002:19) sammanställt de insatser som föreslagits i 199 socialnämndsyttranden till åklagare. Nedan redovisar jag en omarbetad tabell från denna rapport (s 25), i vilken är angivet de insatser som socialnämnderna föreslagit. I flera fall har nämnden föreslagit en kombination av olika insatser, dock är i rapporten inte angivet vilka kombinationer man föreslagit. Tabellen visar vilka insatser som socialnämnderna föreslagit, dels i procentuell andel av samtliga yttranden, men även den procentuella andelen av samtliga ärenden där insatsen var den enda föreslagna.

Föreslagen insats	Andel i % av samtliga yttranden	Andel i % av samtliga yttranden där detta var enda föreslagen insats
Samtalskontakt med socialtjänsten	31	17
Kontaktperson, kontaktfamilj	21	8
Programverksamhet	19	10,5
Placering enl. LVU	16	14
Placering enl. SoL	11	7
Samtalskontakt utanför socialtjänsten	9	2,5
Medling	6	1
Provtagning narkotika	5	0,5
Mellanvårdsinsats	4	1,5
Familjerådslag	2	1
Boendestöd	1	0,5
Ej kategoriserade	3	0,5

Tabell 2. Av socialtjänsten föreslagen insats, 1999

Jag skall kort förklara de insatser i tabellen som jag anser behöver förtydligas. Insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” redogör jag dock för i nästa kapitel och av den anledningen kommer jag inte att ta upp den här. Förklaringarna är hämtade från BRÅ (2002:19).

Programverksamhet: Olika typer av påverkansprogram, ofta bestående av flera delmoment såsom samtal, filmvisning, studiebesök på akutmottagningar och dylikt.

Samtalskontakt utanför socialtjänsten: Samtal med kurator eller psykolog, t.ex. hos BUP.

Mellanvårdsinsats: Även kallad strukturerad öppenvård, vilket i praktiken innebär att den unge är inskriven i någon form av schemalagd dagverksamhet.

Som vi kan utläsa av tabellen så är ”Samtalskontakt med socialtjänsten” den vanligast förekommande insatsen. Som enda föreslagna insats återfinns den i 17% av samtliga yttranden och totalt finns den med i 31% av samtliga yttranden. I siffror innebär detta att 371 ungdomar blev dömda till enbart samtalskontakt och 677 blev dömda till ”Samtalskontakt med socialtjänsten” i kombination med annan av socialnämnden föreslagen insats under 1999² (www.bra.se).

3.1.3. Samtalskontakt med socialtjänsten

”Samtalskontakt med socialtjänsten” är ingen officiell benämning på en specifik insats utan snarare en kategori innehållande ett flertal likartade insattyper som socialtjänsten tillhandahåller. Namnet är konstruerat av BRÅ och definitionen lyder:

***Samtalskontakt med socialtjänsten:** I denna kategori ingår alla insattyper innehållande olika former av samtal med socialtjänstpersonal. Exempel på sådana är ”samtal med socialsekreterare”, ”samtalskontakt med ungdomsgruppen”, ”jagstödjande enskilda samtal”, ”motivationssamtal” etc. (BRÅ, 2002:19:56).*

Innehållet i en samtalskontakt kan således skilja sig mycket åt och den enda gemensamma nämnaren är att insatsen utgörs av samtal med personal inom socialtjänsten. ”Socialtjänsten i de flesta kommuner arbetar inte efter någon speciell samtalsmetod eller teori, utan den som

---

² Domstolen kan även ha beslutat att döma ungdomen till böter eller ungdomstjänst i kombination med en eller flera av de angivna insatserna.

bedriver samtalskontakten vägleds av sin utbildning och sin erfarenhet” (BRÅ, 2002:19:26). ”Man samtalar vanligen kring det aktuella brottet och dess konsekvenser, familje- och skolsituationen, relationer till kompisar, etik och moral samt droger” (ibid.).

BRÅ menar i sin rapport (2002:19) att socialtjänsten saknar en tradition att forskningsbasera och utvärdera de insatser man tillhandahåller för unga lagöverträdare. De insatser man använder sig av i detta arbete har för det mesta vuxit fram från beprövad erfarenhet, och det råder ingen enighet om vilka insatser som skall användas vid olika problem. De flesta av dessa insatser är dessutom inte utvärderade avseende deras återfallspreventiva effekt.

3.1.4. Ungdomar och återfall i kriminalitet

Det är svårt att veta hur stor nytta en specifik insats gör, såvida man inte utvärderar dess effekt. Då detta enligt BRÅ (2002:19) inte görs i nämnvärd omfattning, kan vi inte veta hur pass bra insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” faktiskt fungerar avseende dess förmåga att förindra vidare kriminalitet. Vad vi vet är, att BRÅ i en undersökning (1/2004) kan visa på en stor andel återfall för de ungdomar som överlämnats till vård inom socialtjänsten under åren 1996-1998. Av dessa återföll 71% inom tre år. Bara för att jämföra, kan vi se på den totala andelen återfall inom tre år för samtliga lagförda ungdomar i åldern 15-17 år³. Enligt BRÅ (2002:19) återföll 43% av ungdomarna i denna åldersgrupp inom tre år. Det går naturligtvis inte att dra några slutsatser i jämförelsen mellan dessa siffror, då skillnaden kan bero på flera faktorer. Det kan t.ex. vara så att de ungdomar som blev dömda till ett överlämnande till socialtjänsten, var de som är svårast att förändra, och att detta är helt oberoende av påföljd. Det kan även vara så att de som inte blev dömda till ett överlämnande, var ungdomar som i stor utsträckning inte hade återfallit i kriminalitet oavsett påföljd. Oavsett anledningen, är det tydligt att återfallsandelen för de som dömts till ett överlämnande till socialtjänsten är hög.

---

³ Det material som finns att tillgå gäller tyvärr inte för perioden 1996-1998 utan för 1990-1997. Jag antar dock att siffrorna är tillräckligt jämförbara även om de kanske inte stämmer helt överens.

3.2. Kriminalitet – Hur uppkommer det och hur fungerar behandling?

I detta kapitel diskuterar jag frågan om varför någon blir kriminell och om det går att behandla detta. Jag redogör även för vad som fungerar och inte fungerar avseende att förhindra en vidare kriminell utveckling hos ungdomar. Kapitlets huvudsyfte är att visa vad som enligt forskningen fungerar i behandlingsarbete med unga lagöverträdare.

3.2.1. Hur uppkommer kriminalitet?

Att förklara uppkomsten av avvikande beteende har intresserat människor i alla tider. Tidiga teorier gällande kriminalitet kan härledas till 1600-talets filosofiska strömningar och det hedonistiska perspektivet. Enligt detta synsätt strävar människan alltid efter att maximera sin njutning i livet och med detta även att minimera smärtan. Således menade man att individen helt enkelt begår kriminella handlingar sålänge han/hon tjänar på det, dvs i situationer där det är värt att stå ut med en viss smärta eller olust pga att lustupplevelserna av handlingen är tillräckligt stora. På 1700-talet började man mer ingående beskriva kriminalitet som en produkt av individens fria vilja men att denna vilja var påverkad av miljön och det biologiska arvet – med speciell fokus på just det biologiska. En del hävdade t.ex. att vissa kranietyper var förknippade med en kriminell personlighet (Bergström, 2003).

Idag talar man om två strömningar; en klassisk och en positivistisk syn på kriminalitet. Den klassiska synen utgår från att människan har ett fritt val som inte påverkas speciellt mycket av uppväxtmiljö, omgivning och andra villkor. Den positivistiska synen menar istället att den kriminelle är ett offer för den omgivande miljön och uppväxtförhållandena. Det är denna sistnämnda syn på kriminalitet som har varit den dominerande under de senaste årtiondena (ibid.). Bergström (2003) säger att för båda synsätten finns stöd i forskning, samtidigt som de är behäftade med påtagliga brister. Han menar vidare att de tycks vara oförenliga och är ofullständiga men innehåller båda fragment av sanningen. Detta ligger i linje med den amerikanske psykologen Glenn Walters uppfattning att ingen enskild teori är heltäckande (ibid.) och Bergström gör själv en jämförelse av 8 teorier om kriminalitet och konstaterar att det av dessa "...inte finns någon teori som är komplett och ingen är alldeles värdelös. Alla ger fragment av sanningen, men ingen ger den hela och kompletta bilden." (s 66). Det verkar således ofruktbart att ge sig ut på jakt efter den enda, rätta teorin avseende uppkomst av

kriminalitet. Snarare verkar det som om en syntes av flera teorier är det enda sättet på vilket man kan komma sanningen nära.

Jag tänker inte fördjupa mig ytterligare i teorier om kriminalitet utan har istället för avsikt att redogöra för vad man idag vet om uppkomst av kriminalitet. Denna forskningsbaserade kunskap kanske inte kan förklara varför en person begår en kriminell handling, men den kan bidra med konkreta resultat som kan användas i det praktiska arbetet.

Forskningen visar att ungdomskriminalitet ofta utgör en del av en vidare problematik som tar sig olika uttryck från barndom till vuxen ålder. /---/Dessa barn kommer ofta från hem där föräldrarna sviktar i sin omsorgsförmåga (FoU, 2000:1:9).

Forskningen stödjer uppfattningen att utveckling av kriminellt beteende är en del i ett bredare mönster med avvikande utveckling, som vanligen börjar med mindre problem (Andreassen, 2003:30).

Utifrån dessa citat kan man dra slutsatsen att det finns en koppling mellan uppväxtfaktorer och kriminellt beteende, men samtidigt säger forskningen att det inte går att visa på några klara samband mellan svåra uppväxtförhållanden och att själv få problem som vuxen. Istället talar man idag om risk- och skyddsfaktorer, där de förra ökar sannolikheten för en negativ utveckling och de senare kan förhindra problem, trots närvaron av riskfaktorer. Ekvationen är att ju fler riskfaktorer och samtidigt ju färre skyddsfaktorer närvarande, desto sämre prognos (FoU, 2000:1). Risk- och skyddsfaktorer delas upp i fem olika nivåer, de som berör: individen, familjen, kamratgruppen, skolan samt samhället. Exempelen på faktorer är tagna från Bergström (2003) och rör åldrarna 7-12 samt 13-18 år (ålder inom parentes). Flera av faktorerna finns i båda åldersgrupperna, men Bergströms uppdelning visar exempel på de mest tongivande i respektive grupp.

1. Individnivå

Riskfaktorer: Aggressivitet, hyperaktivitet, neurologiska symtom (7-12). Dålig verbal förmåga, positiv till antisocialt beteende, tendens att göra fientliga antaganden om andra (13-18).

Skyddsfaktorer: Empati, ansvarskänsla, förtrolig relation till någon utanför familjen (7-12).

Begåvning, problemlösningsförmåga, sociala värderingar (13-18).

2. Familjenivå

Riskfaktorer: Få relationsaktiviteter inom familjen, barnmisshandel, föräldrakonflikter (7-12).

Bristande tillsyn, ineffektiv gränssättning, lite värme (13-18).

Skyddsfaktorer: Det finns minst en positiv vårdare, föräldrar kan lösa konflikter, uppfostringsstil med både stöd och gränser (7-12). Stödjande familj, äkteskaplig harmoni (13-18).

3. Kamratgruppsnivå

Riskfaktorer: Avvisade barn, huvudsakligen relationer med andra barn med problem, dåligt fungerande relationer (7-12). Kontakt med kriminella kamrater eller missbrukare, svårt med relationer (13-18).

Skyddsfaktorer: Vanliga kamrater (7-12). Kontakt med sociala kamrater (13-18).

4. Skolnivå

Riskfaktorer: ”Problemskola”, få vuxna (7-12). Dåliga resultat, skola med problem, skolk (13-18).

Skyddsfaktorer: Reaktion på skolk, uppmuntran, gränssättning (7-12). Motiverad att studera (13-18).

5. Samhällsnivå

Riskfaktorer: Arbetslöshet, fattigdom (7-12). Oroligt område, dåligt stöd, kriminell subkultur (13-18).

Skyddsfaktorer: Grannkontakter, fritidsaktiviteter, religion/andlighet (7-12).

Aktivitetmöjligheter, föreningsaktiviteter, nätverk som stöder (13-18).

Även om vi alltså inte klart kan säga vad som får en individ att begå brott, kan vi peka på faktorer som ökar respektive minskar risken för en kriminell utveckling hos individen. Vad detta har för praktisk betydelse är att man vet vilka faktorer man skall uppmärksamma och jobba på att försöka eliminera. Dessutom kan man kontinuerligt arbeta med att öka skyddsfaktorerna generellt, men även mer koncentrerat kring de barn och ungdomar som riskerar att utsättas för faktorer hemmahörande i riskgruppen.

3.2.2. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – fungerar det?

1974 publicerade den amerikanska tidsskriften *The public interest* en artikel med rubriken "What works? – Questions and answers about prison reform", och som sammanfattade en undersökning gjord av sociologen Robert Martinson. Martinson (1974) hade undersökt resultat vid rehabilitering av lagöverträdare och kunde konstatera att "...utbildning när den är som bäst, eller psykoterapi när den är som bäst, kan inte få bukt med, eller ens märkbart reducera, lagöverträdarens starka tendens att fortsätta med kriminellt beteende" (s 49, översättning från engelska). Det väsentliga budskapet i artikeln var att det inte fanns någonting som fungerade när det gäller rehabilitering av lagöverträdare (McMurrin & Hollin, 1995). Om detta påstående fick många att vilja frågå idén om behandlingsalternativ vid kriminalitet, ledde det samtidigt till att en liten grupp personer försökte finna nya vägar för att hitta argument för rehabiliteringstänkandet. Denna strävan resulterade i en metod för att statistiskt granska stora mängder undersökningsmaterial. Metoden benämns metaanalys och Mark Lipsey (1995) menar att det centrala i metaanalys-tekniken är "...sammanslagningen av de statistiska resultaten från ett antal studier till en enda databas som möjliggör en gemensam analys av resultaten istället för individuella./---/Övergripande behandlingsresultat, om sådana existerar, blir på så sätt mer uppenbara" (s 67, översättning från engelska). Med hjälp av denna metod kunde man ta fram material och visa på den positiva effekten av rehabilitering. "Uppfattningen 'inget fungerar' är helt enkelt fel: rehabiliteringsprogram har en positiv effekt gällande att minska återfall" (McMurrin & Hollin, 1995:IX, översättning från engelska).

3.2.3. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – vad fungerar?

Lipsey (1995) visade i en undersökning att behandling av ungdomsbrottslingar har en tydlig positiv effekt. Undersökningsmaterialet innefattade 40000 ungdomar mellan 12-21 år och Lipsey kunde påvisa en minskning av återfall i kriminalitet på 10% hos de som genomgått behandling, jämfört med kontrollgrupper. Det minskade återfallet gällde genomsnittet av samtliga behandlingsmetoder och nästa steg här blir då att kunna särskilja vad det är som maximerar effekten från vad som inte gör det. Lipsey menar att individuella skillnader som ålder, enticitet och tidigare kriminell belastning skulle kunna vara betydande för behandlingsresultatet, men studien visar att denna påverkan är försumbar. Han säger att "I stort sett verkar behandling ge samma genomsnittliga resultat oberoende av de behandlade ungdomarnas karaktärsdrag." (s 73, översättning från engelska). Det som har störst inverkan

påbehandlingsresultatet är enligt Lipsey främst tre faktorer: Typ av behandling, Graden av forskarinblandning samt Behandlingsmängd.

1. Typ av behandling

Det går inte att säga vilken eller vilka enskilda behandlingstyper som är bäst, men man kan se vissa tendenser. De behandlingsformer, jämte multimodala⁴, som har större positiv effekt är de som är av "...en mer konkret, beteende- eller färdighets-orienterad natur" (Lipsey, 1995:74, översättning från engelska). De som har mindre positiv eller rentav negativ effekt är de som "...är mer orienterade mot psykologiska processer, t.ex. de många olika formerna av rådgivning" (ibid., översättning från engelska).

Även andra forskare har undersökt vilka komponenter som är verksamma i effektiv behandling av ungdomsbrottslighet och återfall i kriminalitet och även andra har likt Lipsey funnit att de bästa resultaten uppnås med behandlingmetoder av en mer beteendeorienterad typ. Exempelvis har man kunnat påvisa att behandlingsprogram med en kognitiv komponent producerar ett långt bättre resultat gällande minskade återfall i kriminalitet, än de program som inte innehåller en sådan (McGuire & Priestly, 1995).

2. Graden av forskarinblandning

Den andra faktorn som påverkar resultatet är i vilken utsträckning, forskare har varit involverade i design och implementering av behandlingsmodellen. Man kan i stort säga att de behandlingar som har forskare knutna till sig, uppvisar bättre resultat (Lipsey, 1995).

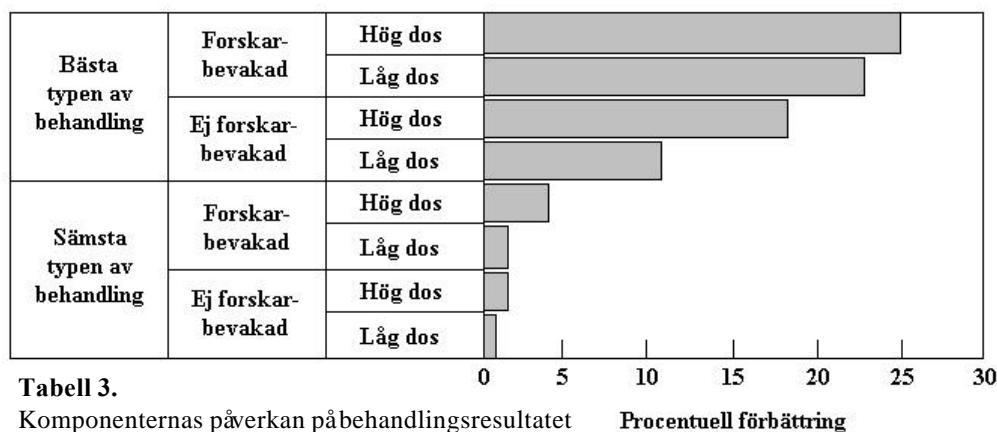
3. Behandlingsmängd

Den tredje faktorn som påverkar behandlingsresultatet är det antal timmar och frekvens som behandlingskontakten utgörs av. Lipsey delar upp behandlingskontakterna i låg dos och hög dos. Låg dos innebär kontakter där behandlingstiden är 26 veckor eller kortare, mindre än två klientkontakter per vecka och/eller mindre än totalt 100 timmars kontakt. Hög dos innebär kontakter där behandlingstiden är längre än 26 veckor, två eller fler klientkontakter per vecka och/eller mer än totalt 100 timmars kontakt. Det centrala här är att kontakter med hög dos behandling uppvisar ett bättre resultat än de med låg dos (ibid.).

---

⁴ Definition finns i bilaga 1.

Vad Lipsey kunde peka på var den stora betydelse dessa tre faktorer verkade ha för behandlingsresultatet. Det är väl i och för sig inte är så enkelt som att bara inkludera dessa i en behandling och förvänta sig underverk, men det ger dock en bild av vad som verkar fungera och mot vad man borde sträva. Tabellen nedan (Lipsey, 1995:77) visar hur procentuellt mycket bättre resultat man uppmätt i behandling av ungdomsbrottslighet (de tre faktorerna i samtliga kombinationer), jämfört med undersökningens kontrollgrupper.

Vad man kan se av diagrammet är, att även om alla tre faktorerna spelar roll för behandlingsresultatet, skiljer de sig dock från varandra rörande den betydelse de har för detta resultat. Den faktor som är avgjort mest betydelsefull är Typ av behandling, följt av Graden av forskarinblandning och sist Behandlingsmängd. Även om man använder en högdos-insats som är forskarbevakad, uppvisar denna generellt sett sämre resultat än en lågdos-insats utan forskarbevakning, om man i den förra använt sig av sämsta typen av behandling och i den senare, bästa typen av behandling.

McGuire & Priestly (1995) har sammanfattat resultat från ett flertal forskare och kan peka ut fem ytterligare faktorer som visat sig funktionella i behandlingsarbete med kriminella ungdomar. De har benämnt dessa: Risk-klassificering, Kriminogena behov, Mottaglighet, Öppenvårdsverksamhet samt Programintegritet.

1. Risk-klassificering

Med risk-klassificering menas att ungdomen får behandling i förhållande till den risknivå han/hon befinner sig på ju högre risk desto större behandlingsintervention. Risknivån syftar här på den risk ungdomen löper att begå nya brott, beräknat utifrån hans/hennes

kriminalhistoria (McGuire & Priestly, 1995). På samma sätt fungerar det omvänt, dvs. ju lägre risk, desto mindre (eller till och med ingen) behandlingsintervention krävs. Man har kunna se att då man bedrivit stora behandlingsinterventioner med lågrisk-ungdomar, har detta inte haft någon positiv effekt. I vissa fall har det till och med resulterat i en ökning av återfall (Murray, 2002).

2. Kriminogena behov

Andreassen (2003) definierar kriminogena behov som "...dynamiska riskfaktorer som, när de förändras, associeras med reducerad nivå av kriminell eller antisocial aktivitet" (s 392-393). Vad gäller de icke-kriminogena behoven menar han att dessa "...är också dynamiska men förändringar i dessa är inte associerade med en motsvarande minskning av kriminellt beteende" (s 393). Vad detta praktiskt innebär är, att vill man uppnå bra resultat och syftet med behandlingen är att minska återfall i kriminalitet, är det de kriminogena behoven man måste fokusera på och jobba med. Även om klienten skulle behöva en behandling som fokuserar på de icke-kriminogena behoven, är den mindre funktionell i ett sammanhang där avsikten är att reducera fortsatt kriminalitet.

Exempel på kriminogena behov: Förändra antisociala attityder och Förändra antisociala känslor (Andrews, 1995).

Exempel på icke-kriminogena behov: Reducera ångest och Höja självförtroendet (Murray, 2002).

3. Mottaglighet

Människor använder sig av olika sätt för inläring. Vissa har exempelvis lättast för att lära genom att lyssna, medan andra har lättast för att läsa sig till information. I effektiv behandling har man lyckats matcha klient och behandlingspersonal, så att dessa använder sig av samma typ av modell för lärande (McGuire & Priestly, 1995; Murray, 2002). Väljer man att inte göra en matchning av klient och inlärningsmodell, utan beslutar sig för att använda en och samma modell för alla klienter, säger McGuire & Priestly (1995) att de flesta lagöverträdare i behandling svarar bättre på modeller som bygger på ett aktivt deltagande, än de modeller som bygger på ett didaktiskt inlärningsätt å ena sidan eller ett löst ostrukturerat inlärningsätt å andra sidan.

4. Öppenvårdsverksamhet

De mest effektiva behandlingsinsatserna bedrivs i öppenvård (McGuire & Priestly, 1995). Vad som dock är viktigt att känna till när man ska bedriva öppenvårdsbehandling med ungdomar, är att forskning talar för att man bör vara försiktig med att sammanföra kriminella ungdomar i grupper. ”Risken är att man hjälper dem att knyta nya kriminella band och att man alltså gör ont värre” (Bergström, 2003:186). Andreassen (2003) menar även att beteende kan ”smitta”. Han säger att då man samlar ungdomar med allvarliga beteendeproblem med ungdomar utan allvarliga beteendeproblem kan detta innebära att beteendet hos ungdomar i den förra gruppen förbättras. Samtidigt riskerar man att ungdomar i den senare gruppen utvecklar problembeteende.

5. Programintegritet

Jag upplever att denna punkt visserligen är densamma som Lipsey benämnde ”Graden av forskarinblandning”, men McGuire & Priestly (1995) utvecklar den ytterligare i texten. De säger att i effektiva program har man kopplat behandlingsmetoderna till de mål som är satta. Personalen har fått rätt utbildning för detta ändamål samt får stöd/handledning. Dessutom är programmen övervakade och blir utvärderade.

3.2.4. Behandlingsarbete med kriminella ungdomar – vad fungerar inte?

När vi nu gått igenom vad som tycks vara funktionella komponenter i behandling med kriminella ungdomar, tycker jag även att det är av intresse att beröra det som undersökningar visat inte fungerar. I forskningen med att ta fram de funktionella delarna, har man även fått information om vad som tycks ha minst verkan. McGuire & Priestly (1995) delar in det som tydligast inte fungerar i tre grupper: Psykoterapeutiska modeller, Medicinska modeller och Straff.

1. Psykoterapeutiska modeller

McGuire & Priestly (1995) menar att det finns mycket lite material som talar för att psykoterapeutiska behandlingsmodeller skulle vara funktionella i behandlingsarbete med lagöverträdare. Detta inbegriper även individuell rådgivning och McGuire & Priestly (1995) konstaterar att ”...löst definierade, ostrukturerade former av individuell rådgivning, vilket är den behandlingsformen som används i ett stort antal kriminalvårdsverksamheter, hade en

effekt på återfall, vilken visserligen var positiv, men praktiskt taget försumbar.” (s 16, översättning från engelska).

2. Medicinska modeller

”...interventioner baserade på medicinska modeller, inkluderande inte endast medicinering i sig självt men även nya idéer som ändringar i dieten, är, i frånvaron av psykosociala komponenter, föga troliga att ha en bestående inverkan på en minskning av återfall i kriminalitet” (McGuire & Priestly, 1995:10, översättning från engelska).

3. Straff

Straff i olika former är, enligt metaanalytiska resultat, ingen bra behandlingsform. Resultaten visar till och med att straff i stort har en negativ effekt i det att straffet resulterar i en ökning av återfall (ibid.). Även Lipsey (1995) anger straff som en metod med negativt resultat.

3.2.5. Sammanfattning – vad fungerar?

Jag skall här försöka göra en sammanfattning av vad som sagts om vad som fungerar och inte fungerar i behandling med kriminella ungdomar. Det som utmärker behandlingar med bra resultat är (utan inbördes ordning):

1. Beteendeteoretiska, färdighets- eller kognitivt inriktade behandlingsmodeller, samt multimodala behandlingsformer.
2. De metoder personalen använder sig av är kopplade till de mål som behandlingen syftar till att uppnå och behandlingen fokuserar på individens kriminogena behov. Personalen har erforderlig utbildning för detta och får handledning.
3. Behandlingsmodellen implementeras, övervakas och utvärderas av forskare.
4. En bedömning är gjord, avseende hur stor risk ungdomen löper att begå nya brott. Behandlingsinsatsens intensitet är anpassad efter detta.
5. Klient och behandlare träffas minst två gånger i veckan under mer än 26 veckor och/eller mer än totalt 100 timmar. (Dock måste även detta anpassas efter riskbedömningen i punkt 4)

6. Behandlaren använder sig av den inlärningsmodell som passar klienten bäst. Om modellen inte matchas till klienten, använder sig behandlaren av en inlärningsmodell som bygger på aktivt deltagande från klientens sida.
7. Behandlingsinsatsen bedrivs i öppenvård och så långt det går, ej i grupp med andra ungdomar.

Punkt 5 är något förbryllande då det här anges att klient och behandlare måste träffas mycket för att behandlingen skall få bra resultat, samtidigt som det i punkt 4 påpekas att man måste anpassa insatsen efter ungdomens riskbedömning. Hur går detta då ihop med de ungdomar där riskbedömningen förordar en lågintensiv insats? 2 gånger i veckan under 26 veckor är knappast lågintensivt, då Andrews (1995) till och med säger att man ibland inte bör sätta in någon insats alls! Det är svårt att hitta någon egentlig förklaring på hur man får ihop dessa två till synes motstridiga faktorer. Den tolkning jag gör, är dock att riskanpassningen går före behandlingsmängden. Om man ser på Lipseys tabell (sidan 27) är det tydligt att av de tre faktorerna i denna, är behandlingsmängden den minst avgörande faktorn avseende behandlingsresultatets utgång. Kunskapen om detta, tillsammans med vikten av att inte ge mer behandling än nödvändigt, gör att jag ser riskanpassning som av större betydelse än behandlingsmängd. Detta är dock min egen tolkning, men i avsaknad av andra uppgifter utgår jag från denna.

Jag vill avsluta detta avsnitt med en behandlingsfaktor som är värd att understryka och som inte tillräckligt betonats separat, nämligen vikten av struktur. Scott, Utting & Vennard (2002) har tagit upp fem punkter som finns i behandlingsprogram med positiva resultat. Av dessa fem är två direkt kopplade till strukturbehovet (de övriga tre har jag redan gått igenom). Behandlingsprogrammen är "Välstrukturerade" samt "Håller fast vid överenskomna mål och överenskomna sätt att uppnå dessa på". Jag tror att det är viktigt att beakta behovet av struktur, även om mycket av det funktionella behandlingsarbetet förutsätter detta. Det kanske till och med kan visa sig vara den faktor som avgör om en behandling lyckas eller ej.

4. Teoretiska perspektiv

Syftet med det behandlingsarbete som bedrivs inom ramen för insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” bör vara att förändra den unge i riktning mot att upphöra med kriminalitet. I det förra kapitlet redogjorde jag för teorier och metoder, vilka enligt forskning ökar möjligheten för ett positivt behandlingsresultat. Detta är alltså sådant som vi vet fungerar, men jämte denna faktiska kunskap existerar det dessutom olika *teorier* om vad som behövs för att en förändring skall kunna äga rum. Bland dessa återfinns teorier som betonar nödvändigheten av att olika faktorer är närvarande i en behandlingsrelation. För att undersöka om det i samtalskontakten går att urskilja dylika faktorer, har jag valt att använda mig av Rogers teori för personlighetsförändring. Då kontakten inte bygger på frivillighet utan faktiskt är en påvingad insats, har jag även använt mig av Revstedts motivationsteori som ett komplement.

4.1. Förutsättningar för personlighetsförändring enligt Carl Rogers

Carl Rogers, förgrundsgestalt för den Humanistiska skolan inom psykologin, formulerade sex krav som han ansåg var viktiga att uppfylla i en behandlingskontakt, för att denna skulle kunna resultera i en personlighetsförändring hos klienten. Kraven är inte unika utan återfinns i flera andra behandlingsinriktningar samt i många vanliga relationer mellan människor. De krav som Rogers angav handlar om kontakten mellan behandlare och klient, klientens motivation, behandlarens empatiska (medkännande) förståelse och obetingade accepterande av klienten samt klientens upplevelse av situationen. (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996)

1. Behandlaren och klienten måste nå kontakt

Att behandlaren och klienten når en psykologisk kontakt är en förutsättning för att ett fruktbart behandlingsarbete skall kunna äga rum.

2. Klienten måste uppleva disharmoni och otillfredsställelse

Rogers menar att denna typ av känslor får klienten att vilja ändra på sig och sin situation. Kort sagt kan man säga att krav nummer två innebär att klienten själv måste vara motiverad för behandling om förändring skall kunna ske.

3. Behandlaren måste vara trygg, ärlig och harmonisk

Behandlaren, ”...åminstone i behandlingssituationen skall vara en väl fungerande människa, i stort sett utan ångest och försvar” (Lennér-Axelsson & Thylefors, 1996:80).

4. Behandlaren måste obetingat acceptera klienten

Behandlaren måste kunna förmedla, att hon accepterar klienten och inte fördömer eller värderar denne. Detta betyder inte att behandlaren måste tycka om vad klienten gör – dennes handlingar behöver inte accepteras – men klienten måste känna att han som person är accepterad av behandlaren.

5. Behandlaren måste visa en empatisk förståelse

Behandlaren måste kunna leva sig in i klientens referensram och känna med honom. ”Ju större skillnad det finns mellan behandlarens och klientens erfarenheter, desto svårare är det att nå och förmedla medkänsla.” (Lennér-Axelsson & Thylefors, 1996:81).

6. Klienten måste uppleva kontakten, accepterandet och förståelsen

Sist, men kanske viktigast, såkrävs det att klienten kan känna att behandlaren förstår och accepterar honom fullt ut. Om klienten av någon anledning inte har förmåga att känna detta, spelar det ingen roll hur duktig behandlaren är på att uppfylla de krav som åligger henne.

4.2. Motivationsteori

Per Revstedt hävdar i boken Motivationsarbete (2003) att det inte existerar omotiverade människor. Istället menar han att det finns två olika typer av motivation; latent och manifest. Revstedt (2003) definierar motivation som ”...en strävan hos människan att leva ett så meningsfullt och självförverkligat liv som möjligt. Denna strävan är sammanfattningen av människans innersta natur: att vara konstruktiv, målinriktad, social och aktiv” (s 39). Detta betyder, säger Revstedt, att alla människor är motiverade innerst inne: ”...strävan att leva ett meningsfullt liv finns hos alla” (s 43).

Revstedt säger att skillnaden mellan en manifest och en latent motiverad person inte beror på vilken typ av problem de har, utan hur konstruktivt eller destruktivt de handskas med dessa. Vidare menar han att olika personer är mer eller mindre latent eller manifest motiverade och att detta beror på styrkeförhållandet mellan det konstruktiva och det destruktiva hos personen

ifråga. Revstedt säger att en viktig vändpunkt är när det konstruktiva har fått övertaget över det destruktiva. Denna förändring innebär nämligen att personen skiftar från latent till manifest motivation.

De människor som Revstedt benämner manifest motiverade, är de som i dagligt tal helt enkelt skulle kallas motiverade. Att vara manifest motiverad innebär att ens konstruktiva krafter är starkare än de destruktiva. ”En manifest motiverad person har så mycket kontakt med sin inre kärna att han upplever sig ha valmöjligheter” (Revstedt, 2003:45).

Även hos latent motiverade personer finns en motivation men den märks eller syns inte i handlingar utåt. Att vara latent motiverad innebär att ens destruktiva krafter har övertaget över de konstruktiva. Detta resulterar i att personen inte upplever att konstruktiva alternativ är tillgängliga för honom/henne.

Att vara latent motiverad betyder att man antingen upplever sig ha ett mycket begränsat antal destruktiva alternativ att välja på eller att man inte har några valmöjligheter alls. Det innebär att man inte har tillräcklig kontakt med sin positiva kärna, så att den kan vägleda i att se möjligheter och göra val (Revstedt, 2003:44).

Människan föds manifest motiverad – detta är det ursprungliga tillståndet. Vad som leder till att en människa övergår till att vara latent motiverad, är att han/hon upplever en psykisk smärta (t.ex. ångest, rädsla, meningslöshet, skuld känslor) som han/hon inte kan handskas med på ett konstruktivt sätt. Samtidigt så måste han/hon hantera smärtan för att kunna överleva, och det enda som då står till buds är alternativ av destruktiv karaktär. Den smärta som personen upplever kan härstamma både från det förgångna samt komma ur en situation i nuet. När Revstedt talar om latent motiverade ungdomar, använder han sig av en förklaring där den psykiska smärtan kan kopplas till uppväxten och har blivit en del av personligheten. Revstedts idé är att om ”...barnet inte får de känslomässiga attityderna att bry sig om, hopp och tilltro förmedlat till sig, leder det till en psykisk smärta som gör barnet latent motiverat. Denna psykiska smärta kommer att finnas med i personens fortsatta liv” (Revstedt, 2003:51). Han säger vidare att det är vanligt att det latent motiverade barnet uppvisar ett beteende och en livssituation som leder till negativa bekräftelser. ”Alla dess negativa bekräftelser i

livssituationen förstärker den negativa självbilden, som i sin tur gör att livssituationen blir ännu mer destruktiv” (ibid.).

I tonåren gör det latent motiverade barnet en sista ansats till att försöka få veta om föräldrarna bryr sig om honom/henne. Alla ungdomar som missbrukar, lever ett kriminellt liv, prostituerar sig, eller rymmer hemifrån, ställer enligt Revstedt denna fråga. Dessa ungdomar vill att föräldrarna skall visa att de bryr sig om honom/henne, både i känsla och handling. ”Det kan innebära att de skall vara ute och söka efter sina barn i knarkarkvartar, att sätta utgångsförbud, att hjälpa till med skolarbetet, etc” (ibid.).

För att en person skall skifta från att vara latent till manifest motiverad, behövs det att hans/hennes positiva kärna blir starkare och att han/hon genom detta blir mindre destruktiv i sitt beteende. Det är således ”...*en inre känslomässig omdaning som motivationsarbetaren eftersträvar*” (Revstedt, 2003:39) snarare än en yttre förändring av beteendet. Eftersom personens handlingar är resultatet av en inre destruktivitet, kommer förändringen inte vara bestående om man enbart fokuserar på att förändra det synliga beteendet.

5. Presentation av det empiriska materialet

I presentationen av de svar jag fått i intervjuerna, har jag valt att redovisa materialet i form av olika teman. Dessa indelningar är de samma som mina frågeställningar. I kapitel 5.6. redovisar jag intervju svaren, dels på samma sätt som i kapitlen innan, men även i form av en tabell. Detta har jag valt att göra för att det skall bli lättare att överblicka de svar som jag fått på checklisten. Jag tänker endast presentera intervju personerna kort, då en utförligare redovisning av dessa inte är relevant när det gäller att få svar på de frågor jag ställt i syftet. Jag har därför inte heller namngett intervju personerna utan kallar ungdomarna för U1, U2, U3 och U4 samt socialarbetarna för S1, S2 och S3.

U1: Pojke, 15 år. Dömd för skadegörelse. Ej tidigare känd för socialtjänsten.

U2: Pojke, 17 år. Dömd för skadegörelse. Ej tidigare känd för socialtjänsten.

U3: Pojke, 17 år. Dömd för misshandel. Ej tidigare känd för socialtjänsten.

U4: Pojke, 16 år. Dömd för rån och häleri. Ej tidigare känd för socialtjänsten.

S1: Kvinna, socionom och psykolog. Har arbetat sammanlagt 20 år med socialt arbete varav 7 år i nuvarande verksamhet.

S2: Kvinna, socionom, utbildning i påverkansprogrammet Vägvalet. Har arbetat sammanlagt ett år med socialt arbete varav 9 månader i nuvarande verksamhet.

S3: Kvinna, socionom, utbildning i påverkansprogrammet Vägvalet. Har arbetat sammanlagt 7 år med socialt arbete varav 5 år i nuvarande verksamhet.

5.1. Hur upplevs insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” av ungdomarna och socialarbetarna?

Alla ungdomarna tycker att det är bra att man kan bli dömd till ”Samtalskontakt med socialtjänsten”. De skiljer sig dock åt i argumenten till varför påföljden skulle vara bra. En av ungdomarna anser att en samtalskontakt kan få en att tänka mer på vad man har gjort, medan en annan säger att det är bra för att man får prata ut om det som har hänt. En tredje ungdom tycker att en samtalskontakt är bra för att den kan hjälpa en att se saker från andra vinklar än vad man annars hade gjort. Två av ungdomarna uttrycker dock tydligt att samtalskontakten är en bra påföljd, endast om personen som blir föremål för den, själv vill ändra på sig. En av dessa uttrycker sig så här:

”Vill du såklara du det, med andras hjälp. Alltså jag kan lätt sitta och bara nicka mig igenom hela vår kontakt/.../Men om jag engagerar mig istället för att slösa bort min tid, så kan jag klara mig igenom det kriminella.” (U4)

Socialarbetarnas åsikter är inbördes olika avseende om det är en bra påföljd eller inte. En tycker inte att det är en tillräcklig insats då det är konsekvenser som behövs, och att sitta och prata en gång i veckan inte fyller detta behov.

”Det är inte tillräckligt på något sätt.” (S1)

En annan tror att insatsen kan fungera med vissa ungdomar, men att dessa då måste ha en verbal förmåga för att den skall göra någon nytta. Hon upplever även att uppdraget som ryms i insatsen är luddigt. Den tredje socialarbetaren tycker att det är en bra påföljd om man har något att erbjuda inom ramen för kontakten och det är utrett att det är en dylik samtalskontakt ungdomen behöver.

Alla ungdomarna är nöjda med den samtalskontakt de erhållit. Samtliga ser den som något positivt och två av ungdomarna uttrycker direkt att den har varit till hjälp för dem. En av dessa uttrycker sig så här:

”Jag tycker den är bra. Jag tänker mer på saker jag har gjort. Så att jag inte gör fel.” (U1)

En av ungdomarna säger att kontakten kändes långtråkig men att det samtidigt var roligt att träffa socialarbetaren. En av socialarbetarna tycker att den samtalskontakt hon förmedlar känns otydlig.

”Att den är vag och otydlig. Och att varken jag eller ungdomarna förstår vad den syftar till ibland.” (S2)

Hon säger vidare att även om syftet i och för sig kan vara tydligt – att stävja det kriminella beteendet – så handlar otydligheten ofta om hur man skall uppnå det. En av de två andra socialarbetarna säger att hon är nöjd med vissa av de kontakter hon förmedlat, men inte med andra. Hon menar att det är viktigt att personkemin stämmer, att klienten och behandlaren fungerar tillsammans. Den tredje socialarbetaren säger att insatsen fungerar med de ungdomar

som har begått impulsgränningar men inte är kriminella i egentlig mening. Hon säger att den kontakt hon förmedlar inte skulle fungera med mer kriminella ungdomar.

”Jag tror inte att vi inom socialtjänsten kan arbeta med de ungdomarna.” (S1)

Tre av de fyra ungdomarna anser att samtalskontakten syftar till att leda till en förändring av deras beteende. De uttrycker även att förändringen handlar om det beteende som medfört att de blev dömda till en kontakt (exempelvis misshandel, rån, etc.). En av dessa svarar på frågan om syftet med:

”Att prata om vad man har gjort, så att man aldrig mer gör om det.” (U1)

En annan av dessa menar att kontakten dessutom syftar till att man ska kunna bygga upp en bättre relation till sin familj. Den fjärde ungdomen menar istället att kontakten går ut på att man skall lära känna sig själv och förstå hur man själv tänker. Samtliga socialarbetare säger att syftet med kontakten är att ungdomarna inte skall återfalla i kriminalitet.

”Att förhindra den kriminella utvecklingen, och att på något sätt normalisera klienterna.”
(S2)

En av socialarbetarna säger att det viktiga för att uppnå detta är att lära ungdomarna att se vilka konsekvenser som kan komma av deras handlande. En av de andra två menar att vägen för att uppnå syftet kan se olika ut beroende på ungdomens vårdbehov. Hon menar att kriminaliteten är en del i en större bild och vården inte nödvändigtvis är en reaktion på endast det kriminella beteendet.

Två av ungdomarna säger att de inte ser samtalskontakten som ett straff. De skulle istället benämna kontakten som *”något positivt”* (U1) respektive *”en hjälp”* (U4). De andra två berättar att det kändes som ett straff i början men att denna känsla förändrats med tiden.

”När de sade liksom så – Du är dömd till bla bla bla – då kändes det som ett straff. Men sedan har det bara gått över mer till att bara komma hit och samtala.” (U2)

”Det kändes som ett straff när jag var tvungen att komma hit. Men när jag pratade med henne såvar det mer som att prata med en kompis.” (U3)

Den sist citerade ungdomen menar här att det var viktigt att socialarbetaren pratade med honom på kompisnivå. Han säger:

”Om hon skulle prata som att hon är socionom, såskulle jag bara – Ja, ok, skit samma!” (U3)

Två av de tre socialarbetarna skulle beskriva kontakten som ett straff.

”Det är ett straff, det måste jag säga, för såfort man tar bort frivillighetsbiten i någonting så kan man ju jämföra det som ett straff om det är i kombination med att man blivit dömd till det, av en tingsrätt eller så” (S3)

”Fast det känns som ett tämligen löjligt straff.” (S2)

Den tredje socialarbetaren säger att hon inte beskriver kontakten som ett straff, utan att den handlar om intellektuell utveckling.

”Jag vill kalla den för ett steg mot vuxenlivet.” (S1)

5.2. Hur är ungdomarnas upplevelse av att kunna tala fritt och öppet med socialarbetaren?

Samtliga ungdomar känner att de har kunnat tala öppet med socialarbetaren. Två av dem menar att detta beror på att de själva (ungdomarna) är öppna och brukar säga vad de tycker. De två andra ungdomarna menar istället att de kan tala öppet med socialarbetaren pga att de litar på att hon kan hantera informationen.

”Det känns tryggt. Man vet att det inte ska komma ut till andra.” (U2)

”Jag litar fullständigt på henne./---/Socialen, de är nog de enda vuxna människorna jag kan snacka helt öppet och ärligt till.” (U4)

Två av socialarbetarna tycker att ungdomarnas ”öppenhet” varierar mellan olika ungdomar. En av dem menar att ungdomarna kan påverkas av att hon företräder en myndighet.

”Vi ska inte glömma att de hamnar hos oss efter att de har talat med polisen, med tingsrätten, med åklagaren kanske...” (S1)

Den andra socialarbetaren säger att det varierar precis som i alla relationer och samarbete.

”Som i alla relationer så beror ju det på om man känner tillit för mig som socialarbetare då eller inte och jag tror, vilka erfarenheter man har av socialtjänsten.” (S2)

Den tredje socialarbetaren upplever att de ungdomar hon träffat har talat öppet med henne. Hon menar att detta kan handla om att den unge är förtrogen men att hon kan hantera den information de lämnar och att detta förtroende bygger på vissa faktorer:

”Jag tror att det har att göra med att ungdomen känner sig lyssnad på att den blir tagen på allvar, att den blir behandlad på det sättet som den vill bli behandlad på alltså ett respektfullt sätt.” (S3)

Vad som kändes viktigt att få prata om i samtalskontakten skiljer sig åt mellan samtliga ungdomar. Det är dock bara en av dem som inte kan ange något särskilt som han tycker har känts viktigt att få prata om. De andra tre kan specificera vad de tycker. En av dessa tycker det känns viktigt att prata om hur han haft det under veckan, medan en annan tycker att det är viktigt att få prata om det brott han begått. Den tredje menar att det som känns viktigt att få prata om beror på vad man går omkring och tänker på för tillfället. Han säger:

”Det beror på. Är t.ex. hemsituationen svår så är det viktigt för mig att kunna prata om den och känna att jag har stöd från dit jag kommer.” (U4)

En av socialarbetarna säger att det vissa ungdomar verkar tycka är viktigt att framhålla, är att de är kriminella. Samtidigt, säger hon, är det för andra ungdomar viktigt, att försäkra

socialarbetaren om det motsatta. Det beror helt på vilken identitet de vill ha och denna är, enligt henne viktig att framhålla. En av de andra två socialarbetarna menar att ungdomarna ofta vill minimera hela situationen och samtidigt berätta hur orättvist behandlade de blev i rätten

”De vill ju prata om att de inte har någon kriminalitet, att det var en engångsföreteelse, och att det var dumt och det kommer förmodligen inte att hända igen.” (S2)

Den tredje socialarbetaren säger att det inte handlar om vad ungdomen vill prata om, då han förmodligen inte ens vill vara där i samtalet. Hon menar att vad ungdomen vill är att få feedback på att de är värda någonting och att de kan.

Två av ungdomarna menar att både de och socialarbetaren styr samtalet. Båda tycker att detta är något positivt och att det är bra att kunna påverka vad de ska prata om. En av dem säger:

”Det är bra så för då blir det en diskussion. Det hade blivit tjugitigt annars.” (U1)

De två andra ungdomarna upplever att det är socialarbetaren som ensam styr samtalet och att det är bra. Båda menar att hon ställer en fråga som ungdomen besvarar och genom detta bestämmer samtalets riktning.

”Hon ställer en fråga och jag besvarar den. Sedan pratar vi om vad jag har svarat. Det är helt OK.” (U2)

Den ene av dessa ungdomar anser dock att socialarbetaren lämnar mycket utrymme för ungdomens egna tankegångar, så även om hon visserligen styr samtalet är ungdomen delaktig i vad de pratar om. Alla socialarbetarna säger att de är de som styr samtalen. En av dem menar ändå att ungdomen ibland kan vara med och styra, men att detta dock inte innebär att han kan prata om vad som helst.

”Vi har ju ett uppdrag i vårdplanen och det måste vi följa. Står det att vi ska prata om kriminalitet, så får vi ju se till att prata om kriminalitet. Och pratar ungdomen om någonting annat så kommer jag förmodligen behöva styra det så att vi kommer in på kriminalitet.” (S3)

5.3. Vilka förändringar för den unge upplever ungdomarna och socialarbetarna till följd av insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?

Två av ungdomarna säger att kontakten har fått dem att tänka innan de gör saker. En av dessa säger:

”Jag tänker mycket på konsekvenserna, vad som kan hända.” (U2)

En av de andra två säger att även han tänker annorlunda nu, men på ett mer konkret sätt:

”När jag går ut så är det faktiskt bara en sak jag tänker på och det är faktiskt att ha kul och slippa bråk./---/Jag kan tänka på andra saker. Om det inträffar ett bråk så kan jag stoppa det eller bara gå därifrån. Det är det som jag gör nu.” (U3)

Den fjärde ungdomen menar att den skillnad kontakten har gjort, är att den har fått honom att se vad han höll på med och vad detta orsakade. Han säger vidare att han inte längre hamnar i situationer där han använder narkotika eller begår brott.

”Kontakten har satt mig i en bra situation, och då snackar jag inte bara kriminalitet utan även hemsituation och moraliskt tänkande.” (U4)

Två av socialarbetarna säger att samtalskontakten medför att ungdomen lär sig att tänka innan man handlar, se konsekvenserna av sitt handlande och kunna göra aktiva val istället.

”Man kan välja bort den kriminella handlingen och välja någonting annat istället.” (S2)

Den tredje socialarbetaren säger att hon inte vet vad kontakten gör för skillnad, men att hon tror att den har en effekt på vissa.

”Jag vet inte, men jag kan tro att vissa ungdomar får insikter kring det egna beteendet, och kan då göra aktiva val och inte låta saker och ting bara styra dem. Och det är det vi hoppas på ju. Att genom insikten kunna göra ett val och veta varför man gör det valet.” (S3)

Hon säger även att skillnaden för en annan ungdom kan vara att han har närmat sig socialtjänsten och sett att det inte var så farligt, och kan av denna anledning vända sig dit för att få hjälp den dagen han är mogen för detta.

Två av ungdomarna känner sig hjälpta av att de har lärt sig att tänka efter så att de inte hamnar i problematiska situationer. En av de andra två tycker att det är till hjälp, att kunna diskutera saker med socialarbetaren och den fjärde ungdomen tycker att han fått moraliskt stöd och kunnat börja ta tag i saker. Något som gjorde att han kände sig hjälpt var att:

”När jag kom till kontakten så var det alltid positivt tänkande som gällde. De var alltid lida glada när jag kom dit, även om jag var nere. Så det gjorde mig jävligt uppå också Och när jag blir uppå, det är då jag tar tag i saker. Och sen allt stöd. Du vet, de trodde alltid på mig/.../Det var aldrig som ett förhör. Det var mer som att de lyssnade.” (U4)

Alla socialarbetarna har olika idéer om på vilka sätt insatsen kan vara till hjälp för den unge. En av dem säger att ungdomarna genom samtalskontakten, kan lära sig att tänka innan de handlar. En annan säger att reaktionen på brottet kan resultera i att de avstår från kriminalitet i fortsättningen, samt att socialarbetaren kan fungera som en vuxen förebild för den unge. Hon tillägger:

”Ja, så till vida att man kan få hjälp om man behöver hjälp. Alltså det finns någon som faktiskt lyssnar på en./---/De kanske aldrig skulle gå till en skolkurator till exempel.” (S2)

Den tredje socialarbetaren säger att den unge kan fundera över sin situation och göra något åt den, samt att den unge kan få hjälp i att få en annan relation till sina föräldrar. Uppfattningen om vad som är verksamt i kontakten, skiljer sig även detta åt mellan de tre socialarbetarna. En av dem menar att det viktigaste är att ge bekräftelse och beröm till ungdomen. En av de två andra säger att grundförutsättningarna är ömsesidig respekt och krav på att passa tider. Hon menar även att det är verksamt att socialarbetaren kan fungera som en ”neutral” vuxen för ungdomen.

”Att du har en vuxen att bolla dina idéer och tankar med, en som är utanför. Det är inte en förälder eller en polare, du behöver inte spela en roll. Du kan vara seriös och om du

verkligen ångrar ditt brott såkan du säga det, och du tjänar på att säga det eftersom att det är socialtjänsten.” (S2)

Den tredje menar att det verksamma i kontakten är att skapa en reaktion i mötet – att få den unge att ta in det som sägs både intellektuellt och känslomässigt.

Två av ungdomarna säger att, det i kontakten som gjort att de inte kommer att begå fler brott, är att de nu tänker efter innan de gör något. En av dessa säger:

”Jag tänker innan jag gör saker nu. Kanske om man nu skulle göra ett brott, då hade jag tänkt innan vad som kunde hända och så hade jag inte gjort det.” (U1)

En av de andra två tycker att det med kontakten som mest kommer att hålla honom från att begå fler brott, är att han inte vill gå igenom allting igen. Han upplever kontakten med polisen och allt tid kring detta som jobbig. Han säger:

”Man vill ju inte gå igenom det igen, liksom allt som har hänt. Och så får man ju gå till socialen och så där. Man vill ju inte gå igenom det igen liksom.” (U2)

Den fjärde ungdomen skiljer sig från de andra då han inte tror att han kommer att kunna vara helt fri från kriminalitet. Han menar dock att kontakten har medfört att han har kunnat minska på det.

”Bråk, det kommer jag att hamna i, göra kriminella saker. Någon gång. Det är jag säker på” (U3)

Två av socialarbetarna menar att insatsen kan medföra att den unge ej begår fler brott, genom att man ökar konsekvenstänkandet – att den unge lär sig att tänka efter innan han handlar och lär sig att kunna välja bort ett handlande.

”Inte bara konsekvenserna för en själv, för det är mest det de reflekterar över när de är så unga, utan även konsekvenserna för andra.” (S2)

Den tredje socialarbetaren menar att det är viktigt att ha involverat föräldrarna så att de kan ta vid efter kontaktens avslut.

”Det är de som ska fortsätta arbetet, för en ungdom behöver alltid vägledning. Det är inte bara det här halvåret eller tre månaderna som den har kontakt med oss.” (S3)

5.4. Hur skulle insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” kunna utvecklas, enligt ungdomarna och socialarbetarna?

Två av ungdomarna har inga förslag på hur insatsen kan bli bättre.

”Jag tycker redan att den är såbra som möjligt.” (U1)

En av de andra säger att man borde ta bort den text i övningar/tester som anger att dessa är avsedda för kriminella. Han säger att det kändes negativt att detta stod skrivet på det test han gjorde och att han inte kunde identifiera sig med det. Den fjärde ungdomen föreslår att man istället för att ordna en kontaktperson, gör så att den eller de socialarbetare som förmedlar samtalskontakten, hittar på något med ungdomen någon gång i månaden. Detta skulle kunna innebära att de få en bättre relation vilket gynnar kontakten.

”Sen kommer han känna dig som en kompis du vet, och kan öppna sig.” (U4)

En av socialarbetarna tycker att insatsen skulle kunna förbättras genom att man jobbade mer med föräldrarna till den dömda ungdomen.

”Bättre skulle den bli genom att ta föräldrarna, alla föräldrarna som har dömda ungdomar, och sätta dem i utbildning parallellt med ungdomarna.” (S1)

En av de andra två socialarbetarna anser att vårdplanerna måste bli tydligare och kompetensen på den personal som jobbar med insatsen skulle höjas. Hon tror även att det skulle vara en vinst i att anställa personal som ungdomarna hade lättare att identifiera sig med, och som delade deras bakgrund i högre grad än vad den nuvarande personalen gör. Den tredje

socialarbetaren säger att man borde utvärdera de insatser man har, öka strukturen och öka kvaliteten på de utredningar som ligger till grund för insatsen.

”Det måste finnas mer struktur. Det får inte vara upp till den enskilde socialarbetaren som håller i samtalet, att utforma en sådan här påföljd./---/Då blir det väldigt godtyckligt. Då blir det väldigt mycket upp till den enskilde.” (S3)

Hon tillägger även att det är viktigt att få konkreta svar på att det man gör inom ramen för insatsen, verkligen fungerar.

”Vi måste kvalitetssäkra det vi gör, och inte bara gå på vad vi tror är bra. Men vi får akta oss för att bli för inprogrammerade och bara köra program, för då missar vi det här med relationen, reaktionen och personkemin som jag också tycker är viktigt.” (S3)

5.5. Vad gör man under träffarna som utgör insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?

Samtliga av de tillfrågade ungdomarna säger att det man framför allt gör under träffarna är att prata.

”Vi bara pratade och pratade.” (U3)

Två av ungdomarna anger även övningar som en del i träffarna. Det man pratar om är främst hemförhållandena, skolan och fritiden. En av ungdomarna berättar att de i träffarna även brukar prata om hur man kan tänka innan man gör saker. Två av socialarbetarna anger att man exempelvis pratar om kriminalitet, det aktuella brottet, hemförhållanden, fritid, kamratrelationer och skolan. En av dessa socialarbetare använder sig även av ett strukturerat påverkansprogram (Vägvalet) för vissa klienter. Den andre har även hon utblidning i påverkansprogrammet, men då hon just lärt sig det har hon ännu ej ännu börjat använda det. Den tredje socialarbetaren säger att hon inte brukar prata om vad ungdomen gjort för dumt och hur dåligt han betett sig utan istället fokusera på det positiva.

”Jag försöker uppmuntra och ta fram deras goda sidor, det som fungerar och är bra.” (S1)

5.6. Vilka för ändamålet funktionella teorier och metoder anser socialarbetarna att de använder sig av i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”?

Samtliga socialarbetare anger i sina svar på frågorna i checklistan, att de arbetar efter en kognitivt inriktad behandlingsmodell. En av dem säger att hon även arbetar mulimodalt vid vissa tillfällen och nämner MI⁵ som en influens i arbetet. Hon berättar vidare att hon använder ett psykodynamiskt perspektiv för att tänka och resonera kring klienten. Samtliga anger att de arbetar i öppenvård, och att insatsen ej bedrivs i grupp med andra ungdomar. Ingen av socialarbetarna har angivit att den behandlingsmodell de använder sig av har implementerats av någon som ej deltar i det direkta behandlingsarbetet. Inte heller säger de att den övervakas eller utvärderas.

Samtliga socialarbetare säger att de behandlingsmetoder de använder sig av är adekvata för att uppnå de mål som behandlingen syftar till. Dock är det bara en av dem som anser att hon har en tillräcklig utbildning för att kunna bedriva denna behandling. Två av socialarbetarna menar att den behandling de bedriver har fokus på ungdomens kriminogena behov. Endast en av socialarbetarna säger att hon får handledning på behandlingsarbetet.

Två av socialarbetarna säger att man gör en riskbedömning avseende sannolikheten att ungdomen skall begå nya brott samt anpassar insatsens intensitet efter denna bedömning. Endast en av socialarbetarna menar att insatsens intensitet vid bedömning av högre risk är minst 2 träffar per vecka under mer än 26 veckor och/eller kontaktlängden är mer än totalt 100 timmar. Två av socialarbetarna använder sig av en inlärningsmodell som bygger på aktivt deltagande från klientens sida. Den tredje använder sig istället av en inlärningsmetod som är anpassad efter ungdomen.

---

⁵ MI står för Motiverande Intervju och beskrivs av Steve Rollnick (en av grundarna), som ”...en terapeutstyrd, målinriktad, klientcentrerad rådgivningsstil som har som mål att hjälpa klienter att utforska och lösa ambivalens i förhållande till förändring.” (Barth, 2003)

Funktionella komponenter	Antal soc.arb.
Behandlingsmodell	
Kognitiv	3
Multimodal	1
Implementeras	0
Övervakas	0
Utvärderas	0
Bedrivs i öppenvård	3
Bedrivs ej i grupp med andra ungdomar	3
Behandlingsmetoder	
Adekvata för att uppnå de mål som behandlingen syftar till	3
Fokuserar på ungdomens kriminogena behov	2
Personalen har erforderlig utbildning för den behandling som bedrivs	1
Personalen för handledning	1
Klientanpassad	
Riskbedömning	2
Insatsens intensitet	1
Anpassad inlärningsmetod	1
Aktivt deltagande inlärningsmodell	2

Tabell 4. Funktionella komponenter, som socialarbetarna anser sig använda i behandlingsarbetet

6. Analys

Jag har valt att dela in analyskapitlet i två avsnitt, dels ett där jag fokuserar på ungdomarnas och socialarbetarnas upplevelser av insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten”, dels ett som handlar om innehållet i densamma.

6.1. Upplevelser

Samtliga intervjuade ungdomar tycker att insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är en bra påföljd. Alla är nöjda med just den samtalskontakt de erhållit och två av dem säger dessutom spontant att den har varit till hjälp för dem. Två av ungdomarna påpekar dock att den som blir föremål för samtalskontakten måste vara motiverad för detta, annars är insatsen inte verksam. Detta är just ett av de krav som Rogers ställer bland sina förutsättningar för personlighetsförändring, dvs. att en klient måste uppleva disharmoni och otillfredsställelse för att en förändring skall kunna äga rum (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996). Enligt Revstedt (2003) skulle detta då innebära att klienten är manifest motiverad och därmed upplever sig ha valmöjligheter. På så sätt kan ungdomen välja konstruktiva sätt att handskas med de problem som är anledningen till att han blivit dömd, istället för att fortsätta i det spår som fört honom till kontakten.

Socialarbetarna är inte lika positiva som ungdomarna avseende om samtalskontakten är en bra påföljd eller inte. Sammantaget så känns det som om de tror mindre på insatsens positiva funktion än vad ungdomarna gör; både generellt som påföljd och just den insats de själva förmedlar. Mitt intryck är att socialarbetarna i stor utsträckning saknar tilltro till sin egen förmåga att kunna ge de ungdomar som blir dömda till en samtalskontakt, den typ av behandling som behövs. Det kan verkligen vara så att man saknar de verktyg som behövs för att kunna bedriva bra behandling, men om man bär på inställningen att man inte är kompetent nog att utföra det arbete som man ålagts, finns det en möjlighet att detta kommer att påverka behandlingsresultatet negativt. Risken skulle kunna ligga i att socialarbetaren inte kan vara så ärlig och trygg som krävs, enligt Rogers (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996). Kanske kan avsaknaden av tilltro till egen kompetens påverka socialarbetaren på så sätt att hon blir osäker och inte kan uppfylla det krav på trygghet i behandlingssituationen som förutsätts. Dessutom bör det rimligtvis vara svårt att vara ärlig om man inte tror på det man gör.

Ingen av ungdomarna säger sig uppleva samtalskontakten som ett straff och två av dem väljer tvärtemot en positiv benämning för insatsen. Endast en av socialarbetarna tycker som ungdomarna, medan de andra två socialarbetarna skiljer sig från samtliga övriga och istället väljer att beskriva samtalskontakten som ett straff. Det är svårt att dra någon generell slutsats av detta, men då forskningen visar att straff är en icke-funktionell påföljd vid brott (McGuire & Priestly, 1995; Lipsey, 1995), borde behandlaren kanske sträva mot att betrakta insatsen som något annat än just detta. Möjligtvis kan socialarbetarnas inställning avseende att betrakta insatsen som ett straff påverka behandlingen i negativ riktning.

Det finns ingen enhetlig linje avseende vad ungdomarna tycker känns viktigt att få prata om i samtalen. Detta verkar enligt samtliga intervjuade vara helt individuellt och variera beroende på ungdomen. Ungdomarna säger att de har känt att de har kunnat vara öppna mot socialarbetaren och två av dem menar, att det varit så på grund av att de känt ett förtroende för den socialarbetare de haft kontakt med. Också enligt socialarbetarna verkar det vara förtroendet som är den framträdande orsaken till att en ungdom väljer att öppna sig. Rogers menar att detta förtroende är ett krav i en fungerande behandlingskontakt. Han talar dels om att behandlaren måste vara trygg och ärlig men även att behandlaren obetingat måste acceptera klienten. Han hävdar att klienten inte kommer våga ta fram och tala om det som krävs för en fruktbar behandling, såvida behandlaren inte accepterar klienten utan förbehåll (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996). De två kvarvarande ungdomarna menar istället att öppenheten inte varit ett resultat av kvaliteter hos den socialarbetare de träffat, utan snarare hos dem (ungdomarna) själva. Likväl blir resultatet även här att kommunikationen är öppen och inte begränsas.

Det finns olika meningar om vem det är som styr samtalen. Socialarbetarna anser att det är de som styr och de får medhåll av två av ungdomarna. De andra två ungdomarna är av en annan åsikt då dessa tycker att socialarbetaren och den unge styr samtalet tillsammans. Oavsett hur det faktiskt ser ut, så verkar det som om samtliga ungdomar är nöjda med att det fungerar så som de uppfattar det. Det verkar alltså egentligen inte spela någon roll om socialarbetarna och ungdomarna är överens om vem som styr i samtalet här, då ungdomarna likväl har skapat sig en bild av situationen som de trivs med. Vad de intervjuade personerna förmedlar, är att samtalen inte är rigida och alltför strukturerade. Det verkar finnas en flexibilitet som både socialarbetarna och ungdomarna är medvetna om och tycker är positiv.

Samtliga intervjuade (förutom en av ungdomarna) har samma åsikt om vad syftet med kontakten är, nämligen att den skall leda till en förändring avseende ungdomens kriminella beteende. Som diskuterats innan är motivation ett krav för att en förändring skall kunna äga rum, och jag förutsätter att det då är av vikt att veta vilken förändring som är aktuell. Om jag t.ex. inte är införstådd med vart en behandling syftar, blir det svårt att ta ställning till om jag vill delta i den. Således bör det vara mycket viktigt, att den som skall genomgå en förändringsprocess har klart för sig dess syfte, vilket verkar vara fallet för de flesta här. Alla ungdomarna säger att samtalskontakten, på något sätt, har ändrat deras sätt att tänka och flera av dem återkommer till att deras konsekvenstänkande har ökat; att de i större omfattning än tidigare tänker efter, innan de handlar. Detta är i stort även socialarbetarnas idé om vad samtalskontakten kan medföra. För att en dylik förändring skall kunna äga rum måste dessa ungdomar vid en viss tidpunkt blivit manifest motiverade. Om inte, skulle de fortfarande vara latent motiverade och ännu inte benägna att ändra sitt beteende. Enligt Revstedt (2003) har alltså ungdomarnas konstruktiva krafter fått övertaget över de destruktiva, och den unge kan nu se, att han har valmöjligheter för hur han skall agera. Två av ungdomarna säger dessutom att de upplever denna förändring positiv, då de nu slipper hamna i problematiska situationer.

Alla socialarbetarna har olika tankar om på vilket sätt samtalskontakten är till hjälp för den unge, men det sammantagna intrycket är att hjälpen främst handlar om att ungdomen upphör med kriminalitet. Det verkar som om detta även är ungdomarnas bild av hur kontakten kan hjälpa dem. Det positiva i den här situationen, är att om den unge betraktar detta (som är snarlikt syftet enligt ovan) som något som är till hjälp för honom/henne, bör det vara lättare att uppnå en manifest motivation än annars.

Tre av ungdomarna säger att de inte kommer att begå brott igen. En av dessa säger att detta dock inte beror på samtalskontakten utan på att han ej igen vill gå igenom allt som kontakten med polisen innebär. De två andra menar dock att deras laglydighet framöver är ett resultat av den samtalskontakt som de varit föremål för, då deras konsekvenstänkande nu har ökat. Här kan man se att alla dessa tre ungdomar har blivit manifest motiverade inom ramen för reaktionen på det begådda brottet, men inte nödvändigtvis inom samtalskontakten i sig. Hos två av ungdomarna kan man utläsa att det varit i samtalskontakten som de gått från att vara latent till manifest motiverade, men hos den tredje skall denna förändring istället tillskrivas andra faktorer. Revstedt (2003) berättar om en klient vars motivation ökar varje gång han sitter häktad och det verkar vara denna typ av motivationsfaktor som även kan urskiljas hos

den aktuella ungdomen. Således kan andra faktorer än endast de behandlingsmässiga fylla en viktig funktion, och när det gäller vissa ungdomar, kanske en rent av avgörande funktion.

TVå av socialarbetarna tror att insatsen kan leda till en reduktion av återfall i brott genom att konsekvenstänkandet hos den unge ökar. Den tredje socialarbetaren säger dock istället att det viktiga för att ungdomen inte skall återfalla i kriminalitet, är att man har involverat dennes föräldrar så att de kan ta vid efter samtalskontaktens slut. Just att involvera den unges föräldrar skulle kunna fylla en mycket viktig funktion i behandlingen. Revstedt (2003) menar att latent motiverade tonåringar söker ett svar på frågan om hans/hennes föräldrar verkligen bryr sig om honom/henne. Han säger att ungdomen vill ha ett svar på detta i form av både känsla och handling från föräldrarna, och kanske är det just detta engagemang från föräldrarna man skall sträva efter att få i gång.

Den fjärde ungdomen skiljer sig från alla de övriga intervjuade, då han säger att han inte helt kommer att kunna sluta begå brott. Han menar dock att samtalskontakten har fyllt den funktionen att han har kunnat minska på det. Detta tolkar jag som att han ännu inte är tillräckligt manifest motiverad, och i ett sådant läge är det svårt för en behandlare att lyckas få klienten att ändra sig. Samtidigt säger han dock att han har förändrats i rätt riktning, om än inte helt och hållet. Han har minskat på sitt kriminella beteende jämfört med tidigare, och detta tordes vara resultatet av att det konstruktiva i honom vunnit mark på bekostnad av det destruktiva. Ännu verkar det som om det destruktiva har övertaget, men i mina ögon visar det att insatsen kan leda till förbättringar även om dessa kanske inte kommer att synas i den kortsiktiga återfallsstatistiken.

Socialarbetarna har olika idéer om vad i kontakten som är det verksamma, dvs vad som är grundförutsättningen för att insatsen skall fungera. En av dem anger 'bekräftelse och beröm till ungdomen' som det viktigaste, medan en av de andra två säger att 'ömsesidig respekt och krav på att passa tider' samt att socialarbetaren kan fungera som en neutral vuxen för ungdomen är det viktigaste. Den tredje socialarbetaren anger att man måste 'skapa en reaktion i mötet' som den viktigaste faktorn. Både bekräftelse och respekt är basala faktorer enligt den teori som Rogers utformat, och därmed även förutsättningar för att en förändring skall kunna äga rum. Idén om att skapa en reaktion, kan härledas till Revstedts motivationsteorier. Genom att just få klienten att 'reagera' på sin situation, kan han/hon bli mer manifest motiverad och därmed vilja förändra sig. Återigen kan ett exempel hämtas från Revstedts (2003) klient, vars

motivation ökar vid häktningar, och vars manifesta motivation ökar som ett resultat av att han mer och mer blir medveten om sin livssituation och reagerar.

När det gäller att förbättra insatsen "Samtalskontakt med socialtjänsten" är ungdomarna av olika åsikter. Medan två av dem anser att insatsen redan är tillräckligt bra, har de andra några förslag. Den ena av dessa sistnämnda skulle vilja att man strök sådan text i övningar och tester som betonar att dessa är avsedda för kriminella personer. Vad jag kan se att detta skulle kunna göra för skillnad, är att identifikationsfaktorn ökar. För en ungdom som inte ser på sig själv som kriminell, kan det vara svårt att se sin egen roll i övningar/tester som uttryckligen rör kriminella personer. Precis som när Rogers menar att behandlaren måste kunna leva sig in i klientens referensram (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996), såkanske det är lika viktigt att klienten kan se sig själv i det sammanhang som han/hon berör i övningen/testet. Av denna anledning kan det eventuellt vara en idé att ha två olika uppsättningar av olika övningar/tester; en version som innehåller den kriminella identifikationskomponenten och en som inte gör det.

Den andra ungdomen föreslår att den eller de socialarbetare som förmedlar samtalskontakten, lär känna den unge bättre genom att fungera som kontaktperson/er. Detta skulle enligt honom då kunna innebära att man nådde bättre resultat med insatsen. Jag tror att även detta förslag kan ha en poäng. Om behandlaren och ungdomen lärde känna varandra bättre och på ett mer "oprofessionellt" plan, skulle relationen eventuellt kunna bli mer naturlig än annars. Rogers menar att de förutsättningar som måste existera i en situation som skall leda till en personlighetsförändring, även återfinns i många "vanliga" mänskliga relationer. Kanske kan just dessa förutsättningar därför uppfyllas lättare och mer naturligt om personerna i relationen har lärt känna varandra bättre.

Samtliga socialarbetare tycker att det går att förbättra insatsen. Två av dem föreslår dels att man skall satsa på kvalitetshöjande åtgärder genom kompetenshöjning och utvärdering, men även att kvaliteten på förarbetet måste öka med bättre utredningar och tydligare vårdplaner. En av dessa har även som förslag att man skulle nå längre genom att i högre grad anställa socialarbetare som delar ungdomarnas bakgrund. Detta skulle enligt henne kunna resultera i att den unge lättare kan hitta identifikationsfaktorer hos den socialarbetare som förmedlar samtalskontakten. Rogers krav på empatisk förmåga, involverar just detta element. Enligt honom är det lättare att *känna med en person* om man kan leva sig in i personens referensram. Han menar även här att ju större likheter som finns mellan behandlarens och klientens

erfarenheter, desto lättare är det att förmedla medkänsla (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 1996). Den tredje socialarbetaren skiljer sig från de andra i frågan, då hennes förslag handlar om att man borde involvera föräldrarna i större utsträckning. Hon menar att man skulle bedriva någon typ av föräldrarutbildning med ungdomens föräldrar parallellt med att denne genomgår samtalskontakten. Som tidigare lyfts vikten av att involvera föräldrar i behandlingsarbetet fram. Även här kan man hänvisa till Revstedt (2003) och understryka föräldrarna potentiella vikt för ett bra resultat.

6.2. Innehåll

Den huvudsakliga ingrediensen i insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är just samtalet. Kontakten utgörs av att ungdomen och socialarbetaren träffas och pratar, och i en del fall även gör olika övningar. Samtalen kretsar främst kring ungdomens hemförhållanden, skola och fritid men också kriminalitet och det aktuella brottet är återkommande teman. Detta stämmer väl överens med vad BRÅ (2002:19) har rapporterat, och man kan här endast konstatera att stadsdelen inte avviker från majoriteten vad gäller samtalsens inriktning.

Till skillnad mot vad BRÅ i sin rapport 2002:19 angivit – att socialarbetarna i de flesta kommuner ej baserar insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” på någon specifik teori eller metod – framkommer det att de intervjuade socialarbetarna i detta arbete använder sig av ett flertal komponenter som anses vara funktionella i arbete med unga lagöverträdare (enligt vad som redogjorts för i kapitel 3.2.3). Det gemensamma för socialarbetarna avseende dessa komponenter, är att samtliga använder sig av en kognitiv inriktad arbetsmodell, att insatsen bedrivs i öppenvård och ej i grupp med andra ungdomar. Dessutom uppges arbetsmetoderna vara adekvata för att uppnå de mål som behandlingen är avsedd att resultera i och inlärningsmodellen som används i behandlingen är antingen anpassad efter klienten eller bygger på ett aktivt deltagande från denne.

Det förekommer dessutom ytterligare funktionella komponenter i den behandling socialarbetarna bedriver, men de ovan nämnda är de som används av samtliga. Vad det insamlade materialet säger, är att insatsen (i den undersökta stadsdelen) inte alls är så dåligt förankrad i teorier och metoder som man kan tro utifrån BRÅs rapport 2002:19. Faktum är att

den insats som ungdomarna här blir dömda till har en hel del stöd i modern forskning och borde i flera fall kunna leda till ett positivt behandlingsresultat.

7. Slutdiskussion

Den undersökning som jag har gjort kan inte redogöra för hur det ser ut i hela landet, eller ens i hela Skåne. Den är genomförd i endast en stadsdel, med ett begränsat antal intervjupersoner och under en kortare tidsperiod. Jag kan inte utgå från att resultaten skulle bli desamma om studien gjordes någon annanstans och/eller på en annan tidpunkt, utan vad de visar är helt enkelt hur det ser ut här och nu. Jag tycker att man skulle kunna använda denna undersökning som en pilotstudie, och att man nu härifrån kan undersöka andra städer/stadsdelar för att se om resultaten håller i sig. Jag tänker mig även att man kan göra en longitudinell undersökning på den i studien undersökta stadsdelen och på så sätt få svar på om resultaten kvarstår eller förändras över tid.

I de rapporter som BRÅ har producerat i anslutning till förändringarna i påföljdssystemet för unga lagöverträdare, har det framkommit att påföljden ”Samtalskontakt med socialtjänsten” varit en oklar insats avseende innehåll och effekt. Den faktiska effekten på återfall i kriminalitet vet jag egentligen inget om, men man kan konstatera att insatsen i den stadsdel som jag har undersökt verkar vara långt mer teori- och metodförankrad än vad BRÅ anger vara fallet för den genomsnittliga kommunen. Det visar sig att socialarbetarna använder sig av ett flertal för ändamålet funktionella metoder och teorier, och även om det inte kan garanteras så borde detta innebära en större möjlighet för ett positivt behandlingsresultat. Dessutom ser det ut som om flera teoretiska förutsättningar för förändring (enl. kapitel 4) är närvarande i behandlingsarbetet, och tillsammans med de funktionella komponenterna borde detta kunna utgöra ett bra underlag för insatsen.

De ungdomar som blir dömda till insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är nöjda med den kontakt de erhållit. Visst skulle det kunna vara så att de är nöjda med den för att det känns som ett lätt straff eller en enkel utväg, men det verkar som om de faktiskt genuint upplever att de fått hjälp och att denna hjälp framför allt handlar om att de lärt sig att tänka annorlunda. Ungdomarna tror att de inte kommer att begå fler brott eller åtminstone minska på detta, och majoriteten säger att det är just samtalskontakten som är orsaken till denna förändring.

De socialarbetare som förmedlar insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” är inte lika positiva till denna som ungdomarna är; varken som generell påföljd eller just den insats de själva förmedlar. Man tror inte att den kompetens man har är tillräcklig och är överhuvudtaget

osäker på om det går att göra insatsen bra och meningsfull. Socialarbetarna är mycket fokuserade på hur insatsen skall kunna bli bättre och anser att detta främst uppnås genom mer utbildning och tydligare mål och ramar för behandlingen.

Vad jag tycker mig se i ungdomarnas svar är, att även om konkreta teorier och metoder kan användas för att öka kvalitén i behandlingsarbetet får vi inte stirra oss blinda på denna typ av komponenter och glömma bort relationens betydelse. Idag talas det ofta om att socialtjänsten måste bli bättre på att förankra sin verksamhet i forskning och jag kan tänka mig att i denna strävan efter fungerande metoder och arbetsmodeller, riskerar vi att sortera bort andra värdefulla faktorer. Något som jag upplever blir tydligt i detta arbete, är att de inblandade socialarbetarna verkar vara ovetande om vad de uppnår med den insats de förmedlar och vad de faktiskt kan avseende att arbeta med målgruppen. Ungdomarna uttrycker att de fått hjälp med att ändra på sig i en positiv riktning, men socialarbetarna tror inte att deras insats är bra nog och efterlyser mer utbildning, bättre utredningar och tydligare behandlingsdirektiv. Men man använder sig redan av ett flertal metoder och teorier och dessutom sådana som är ändamålsenliga! Kanske är det så att problemet inte ligger i vad man gör och inte gör, utan snarare i det att socialarbetarna har svårt att sätta ord på det. Kanske handlar det också om att målgruppen är så pass svår att jobba med att socialarbetaren ofta känner sig otillräcklig. I sådant fall spelar det kanske inte någon roll hur mycket tydligare uppdraget blir och hur mycket mer utbildning man får, då det likväl kommer att vara svårt att nå de resultat man skulle önska. Det är dock en hoppfull bild som ungdomarna förmedlar och jag skulle vilja avsluta med ett svar som en av ungdomarna lämnade på frågan om vad han tyckte var det viktigaste att få prata om. Hans svar är ingen garanti för laglydighet, men det är en bra indikation på att kontakten har påverkat honom i en positiv riktning. Han tänkte efter ett tag på frågan och svarade sedan:

Socialarbetaren fick mig att inse att det jag gjort hade varit fel, du vet. Det jag gjorde var fel. Sådet var nog ganska viktigt. (U3)

8. Källförteckning

Referenser

- Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar – Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Andrews, Don (1995) "The Psychology of Criminal Conduct and Effective Treatment" i McGuire, J., red.: *What works : Reducing reoffending*. Padstow, Cornwall: John Wiley & sons.
- Bergström, Gunnar (2003) *Kriminalitet som livsstil*. V Frölunda: Mareld. 3:e rev upplagan.
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Hollin, Clive R. & McMurrin, Mary (1995) "Series preface" i McGuire, J., red.: *What works : Reducing reoffending*. Padstow, Cornwall: John Wiley & sons.
- Johannessen, Asbjørn & Tuft, Per Arne (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber AB.
- Lennér-Axelsson, Barbro & Thylefors, Ingela (1996) *Psykosocialt behandlingsarbete*. Borås: Natur och kultur
- Lipsey, Mark (1995) "What do We Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents?" i McGuire, J., red.: *What works : Reducing reoffending*. Padstow, Cornwall: John Wiley & sons.
- McGuire, James & Priestly, Philip (1995) "Reviewing 'What works': Past, Present and Future" i McGuire, J., red.: *What works : Reducing reoffending*. Padstow, Cornwall: John Wiley & sons.
- Revstedt, Per (2003) *Motivationsarbete*. Stockholm: Liber. 3:e upplagan.
- Scott, Sara, Utting, David & Vennard, Julie (2002) "Young offenders in the community" I McNeish, D., Newman, T. & Roberts, H., red.: *What works for children?* Guildford: Open University Press.

Offentliga tryck

- BRÅ Rapport 1/2004 *Återfall i brott – En översikt*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ Rapport 2002:19 *Vad händer med unga lagöverträdare? Om överlämnande till vård inom socialtjänsten*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

FoU-rapport 2000:1 *Mellanvård för kriminella ungdomar – En studie av 133 ungdomar fem år efter avslutad mellanvård*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen Stockholm.

JD Ds 1997:32 *Påföljder för unga lagöverträdare*. Stockholm: Norstedts tryckeri AB.

Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Regeringens proposition 1997/98:96 *Vissa reformer av påföljdssystemet*.

Internet

Brottsförebyggande rådets hemsida <http://www.bra.se>

Murray, Iain (2002) "Making Rehabilitation work – American Experience of rehabilitating prisoners" på Civitas websida, adress <http://www.civitas.org.uk/pdf/Rehab.pdf>

Övrigt

Martinson, Robert (1974) What works? – Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*, 35, s 22-54. **(Tidningsartikel)**

Barth, Tom (2003) *Förändringsprocess och Motiverande Samtal/Motiverande Intervju*. **(Kompendium för MI-utbildning)**

Definitioner - behandlingsmodeller

Kognitiva behandlingsmodeller

”Kognitiv terapi finns i olika former och med olika inriktningar. De utgår alla i någon mening från att ’kognitioner’, i enkelt tal tankar och föreställningar som vi har, styr oss och till och med våra känslor” (Bergström, 2003:192). ”Det speciella med kognitiv terapi är att den försöker identifiera och modifiera dysfunktionella tankemönster och ersätta dem med mer adaptiva” (Andreassen, 2003:196).

Beteendeteoretiska behandlingsmodeller

Beteendeteori ”...betonar betydelsen av externa omgivningsfaktorer för hur beteendet utformas. Exempel på sådana förstärkare kan vara uppmaningar från kamrater och/eller att auktoritetspersoner inte reagerar på ungdomens beteende. I båda fallen kan det kriminella beteendet förstärkas” (Andreassen, 2003:195). ”Beteendemodifikation försöker förstärka ett socialt accepterat beteende genom tekniker som kontingenskontrakt, där ungdomen måste uppträda på ett särskilt sätt och belönas för detta. Beteendeterapi bygger också på betingad inlärning som arbetar på att minska oönskade beteende- och tankemönster” (Andreassen 2003:196).

Färdighetsträning

Social färdighetsträning syftar till att öka färdigheten i att samarbeta med andra. Sociala färdigheter kan definieras som ”...förmåga att samarbeta med andra på ett sätt som ger positiva effekter för samarbetet och som är lika fördelaktigt för alla parter som är inblandade i samarbetet” (Andreassen, 2003:196).

Multimodala behandlingsmodeller

”Multimodala program: Beteckningen används på behandlingsprogram som disponerar flera specifika metoder riktade mot flera områden hos ungdomarna. Det handlar till exempel om program som använder flera metoder inom kognitiv beteendeterapi (aggressionskontrollträning, färdighetsträning, moraldiskussionsgrupper osv.) i motsats till program som bara använder en enda metod, till exempel färdighetsträning” (Andreassen, 2003:393).

Hej!

Jag heter Pontus Pettersson och studerar på Socialhögskolan i Lund. I anslutning till utbildningens sjätte termin, skriver jag en C-uppsats om ungdomar som blivit dömda till en samtalskontakt med socialtjänsten och som var mellan 15 och 17 år när det aktuella brottet begicks.

Jag vänder mig nu till ungdomar som har eller har haft en sådan kontakt under de senaste 6 månaderna och hoppas att du skulle vilja vara med på en intervju som tar ungefär en timme. Alla uppgifter som du lämnar är anonyma och i uppsatsen kommer det inte att framgå vem som har lämnat informationen.

Frågorna jag ställer kommer inte att handla om det brott du blev dömd för, utan vad jag är intresserad av är hur du upplevde samtalskontakten.

Om du skulle vilja ställa upp på en intervju, är jag tacksam om du kontaktar mig eller meddelar detta till den socialarbetare som du har eller hade kontakt med. I sådant fall ringer jag dig därefter, så att vi kan bestämma tid för intervjun.

Handledare för uppsatsarbetet är Gunilla Lindén, lärare vid Socialhögskolan, tel xxx-xxxxxx

Om du har frågor får du gärna kontakta mig på telefonnummer xxxx-xxxxxx

Mvh

Pontus Pettersson

Frågor till ungdomarna

1. Vad tycker du om ”Samtalskontakt med socialtjänsten” som påföljd när man har begått ett brott?
2. Hur upplever/upplevde du den samtalskontakt som du är/var dömd till?
3. Vad upplever/upplevde du att syftet med samtalskontakten är/var?
4. Vad brukar/brukade ni göra under träffarna? Vad brukar/brukade ni prata om?
5. Vem är/var det som styr/styrde vad ni gör/gjorde och pratar/pratade om?
6. Vad känns/kändes viktigt för dig att få prata om i samtalskontakten?
7. Känner/kände du att du kan/kunde tala öppet med socialarbetaren om vad du tänker/tänkte och känner/kände?
8. Vilka skillnader har samtalskontakten gjort för dig?
9. Hur kan samtalskontakten vara till hjälp för dig?
10. Hur tror du att samtalskontakten kan leda till att du inte begår fler brott?
11. Skulle du vilja beskriva samtalskontakten som ett straff eller något annat? Vad?
12. Hur kan insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” bli bättre? På vilket sätt skulle den vara bättre då?
13. Är det något du skulle vilja tillägga?

Frågor till socialarbetarna

1. Vad tycker du om ”Samtalskontakt med socialtjänsten” som påföljd när man har begått ett brott?
2. Hur upplever du den samtalskontakt som du förmedlar?
3. Vad är syftet med den samtalskontakt du förmedlar?
4. Vad brukar ni göra under träffarna? Vad brukar ni prata om?
5. Vem är det som styr vad ni gör och pratar om?
6. Vilken/vilka teori/er och/eller metod/er baserar du samtalskontakten på?
7. Vad upplever du att den unge tycker känns viktigt att få prata om i samtalskontakten?
8. Upplever du att den unge kan tala öppet med dig om vad han/hon tänker och känner?
9. Vilka skillnader upplever du att samtalskontakten gör för den unge?
10. Hur upplever du att samtalskontakten kan vara till hjälp för den unge? Vad tror du det är som är verksamt i samtalskontakten?
11. Hur tror du att samtalskontakten kan leda till att den unge inte begår fler brott?
12. Skulle du vilja beskriva samtalskontakten som ett straff eller något annat? Vad?
13. Hur kan insatsen ”Samtalskontakt med socialtjänsten” bli bättre? På vilket sätt skulle den vara bättre då?
14. Är det något du skulle vilja tillägga?

Checklista för funktionella komponenter och strategier i behandlingsarbete med kriminella ungdomar

Behandlingsmodell:

- Kognitivt inriktad *eller*
  - Beteendeteoretiskt inriktad *eller*
  - Färdighetsinriktad *eller*
  - Multimodal
-
- Implementeras av någon som inte deltar i det direkta behandlingsarbetet
  - Övervakas för att kunna säkra stabiliteten/strukturen i modellen
  - Utvärderas
  - Bedrivs i öppenvård
  - Bedrivs ej i grupp med andra ungdomar

Behandlingsmetoder:

- Är adekvata för att uppnå de mål som behandlingen syftar till
- Fokuserar på ungdomens kriminogena behov
- Personalen har eforderlig utbildning för den behandling som bedrivs
- Personalen får handledning

Klientanpassad:

- Riskbedömning avseende sannolikheten att ungdomen skall begå nya brott, samt anpassning av insatsens intensitet efter detta
- Insatsens intensitet vid bedömning av högre risk
  - minimum 2 träffar per vecka
  - kontaktlängd är mer än 26 veckor *och/eller*
  - mer än totalt 100 timar
- Inlärningsmetoden anpassad efter klienten *eller*
- Inlärningsmodell som bygger på aktivt deltagande från klientens sida